

Qəzet
1931-ci ilin
aprelindən
çIXIR

DƏNİZ

14 avqust
2015-ci il
№ 27-28 (8985)
Qiyməti
38 qəpik

“Azərbaycan Xəzər Dəniz Gəmiçiliyi” Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinin qəzeti

Ordu quruculuğu bizim üçün daim prioritetdir və Xəzər sahilində ən böyük hərbi obyektlərdən biri bu il Azərbaycanda istifadəyə verilibdir. Hərbi Dəniz Qüvvələri Bazası yaradılmışdır. Bütün digər lazımi tədbirlər görülür, hərbi şəhərciklər, bazalar tikilir, təmir olunur, əsgərlər, zabitlər üçün gözəl şərait yaradılır. Təbii ki, silah-sursat, maddi-texniki təminat daim diqqət mərkəzindədir. Ən müasir silah, texnika alınır və bu gün Azərbaycan Ordusu, dediyim kimi, dünya miqyasında güclü ordular sırasındadır.

Bugünkü beynəlxalq vəziyyət bir daha onu göstərir ki, biz vaxtilə nə qədər düzgün addımlar atmışıq. Çünki biz görürük ki, beynəlxalq hüquq normaları işləmir. Kimin gücü varsa, o da haqlıdır və bu, reallıqdır. Bu, xoşagəlməyən reallıqdır, ancaq biz real dünyada yaşayırıq, biz virtual dünyada yaşamırıq. Ona görə hərbi güc gələcəkdə hər bir ölkənin maraqlarını ilk növbədə təmin edən amil olacaqdır. Çünki beynəlxalq hüquq normaları sadəcə olaraq belə çıxır ki, o qədər də böyük olmayan ölkələr üçün yazılıb. Beynəlxalq davranış qaydaları dəyişilir, kim necə istəyir beynəlxalq hüquq normalarını elə də yozur və nəticə etibarilə biz görürük ki, güc amili bir çox məsələləri həll edir. Biz də buna hazır olmalıyıq və hazırıq. Ona görə gələcəkdə də ordu quruculuğu, hərbi potensialın gücləndirilməsi bir nömrəli vəzifə olacaqdır.

Nəzərə alsaq ki, biz müharibə şəraitində yaşayırıq, əlbəttə, bu, daha da ciddi diqqətə malik olmalıdır.

Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli işində heç bir irəliləyiş yoxdur. Ermənistan sadəcə olaraq, danışıqlar prosesini boykot edir və çalışır ki, bu məsələni maksimum dərəcədə uzatsın. Ancaq məsələ uzandıqca Ermənistan daha da çox tənəzzülə

uğrayır. Ölkə dərin siyasi, mənəvi, psixoloji və maliyyə böhranı içindədir. Ölkənin inkişafı üçün heç bir resurs yoxdur. İqtisadiyyat çöküb, sənaye ölüb, insanlar ölkəni tərk edir, yəni, insan resursları da yoxdur. Belə getsə gələcəkdə Ermənistan kimi ölkə bəlkə də dünya xəritəsində heç olmayacaq da. Əgər belə olarsa, bunun günahkarı ancaq bugünkü kriminal diktatura rejimidir.

Biz isə güclənirik, öz tədbirlərimizi görürük, iqtisadi, siyasi, hərbi güc toplayırıq. Əlbəttə ki, Ermənistan və Azərbaycan müqayisədə Ermənistan səviyyədədir. Sadəcə olaraq, xarici maliyyə, hərbi və siyasi dəstək hesabına Ermənistan hələ ki, bizim torpaqlarımızı işğal altında saxlayır. ... Bir dəfə demişəm ki, bizim torpaqlarımızı işğal edən tək Ermənistan deyil. Bizim torpaqlarımızı işğal edən Ermənistanın havadarları, ermənipərəst, islamofob siyasətçilər, antiazərbaycan qüvvələrdir. Ermənistan bizim torpaqlarımızı işğal edə bilərmi? Bir həftə ərzində orada daş daş üstündə qalmaz. Bu da reallıqdır və yenə də deyirəm, biz real dünyada yaşayırıq, öz tədbirlərimizi görürük və gün gələcək Azərbaycan öz ərazi bütövlüyünü təmin edəcək. Hələ ki, biz bu istiqamətdə bütün hazırlıq işlərini görürük.

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Azərbaycan nümayəndə heyəti İrana səfər etmişdir

Azərbaycan Respublikasının iqtisadiyyat və sənaye naziri Şahin Mustafayevin rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyəti 3-4 avqust tarixlərində İran İslam Respublikasında səfərdə olub.

Səfər çərçivəsində keçirilən görüşlərdə, nümayəndə heyətimiz İran həmkarları ilə iki dövlət arasında neft-qaz, energetika, nəqliyyat, təhsil, səhiyyə də daxil olmaqla müxtəlif sahələrdə mövcud əlaqələrin genişləndirilməsi üçün müzakirələr aparmışdır. Görüşlərdə həmçinin, ötən ilin avqustunda Azərbaycan Respublikası ilə İran İslam Respublikası arasında iqtisadi, ticarət və humanitar sahələrdə əməkdaşlıq üzrə Dövlət Komissiyasının Bakıda keçirilmiş 9-cu iclasında əldə edilmiş razılığa uyğun olaraq, görülən işlər, bir sıra sahələrdə əldə olunan irəliləyişlərdən danışılmış, növbəti iclasa dair fikir mübadiləsi aparılmışdır.

İqtisadiyyat və sənaye nazirinin rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyətinin tərkibində “Azərbaycan Xəzər Dəniz Gəmiçiliyi” QSC-nin sədr müavini Fərhad Quliyev də olub. İranın Limanlar və Dənizçilik təşkilatının rəhbərliyi ilə keçirilən görüşlərdə F.Quliyev ticarət gəmiçiliyi, gəmi təmiri və gəmiqayırma sahəsində mövcud əlaqələrin genişləndirilməsi və perspektivlərini müzakirə edib. Müzakirə zamanı həmçinin əməkdaşlığın əsas istiqamətləri müəyyən olunub və növbəti görüşlərin vacibliyi vurğulanıb.

“DƏNİZ”

Beynəlxalq Transxəzər Nəqliyyat Marşrutu ilə ilk konteyner qatarı Bakıya çatdırılıb

“Azərbaycan Xəzər Dəniz Gəmiçiliyi” Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinə məxsus “Balakən” gəmi-bərəsi 41 platforma vaqonundan (20 futluq 82 ədəd konteyner) ibarət qatarla avqustun 3-də səhər saatlarında Ələt qəsəbəsindəki Bakı Beynəlxalq Dəniz Ticarət Limanına yan alıb. Bununla da iyulun 28-də Çinin Şixezi şəhərindən yola salınmış 1701,2 ton kaustik soda ilə dolu ilk konteyner qatarı Azərbaycan Xəzər Dəniz Gəmiçiliyinin “Balakən” gəmi-bərəsi ilə Qazaxıstanın Aktau limanından Bakıya çatdırılıb.

Qeyd etmək lazımdır ki, yeni Transxəzər nəqliyyat marşrutu ilə ilk konteyner qatarının Azərbaycana gətirilməsi Beynəlxalq Transxəzər Nəqliyyat Marşrutunun inkişafı üzrə 2014-cü ildə yaradılan Qazaxıstan, Azərbaycan və Gürcüstanın dövlət qurumla-

rından ibarət Koordinasiya Komitəsində əldə olunan razılığa əsasən təşkil edilib. Layihə “Azərbaycan Xəzər Dəniz Gəmiçiliyi” QSC-nin yaxından iştirakı ilə reallaşdırılıb.

Asiya-Avropa istiqamətində digər beynəlxalq nəqliyyat marşrutları ilə müqayisədə yük sahiblərinə daha sərfəli şərtlərin təklif olunması Beynəlxalq Transxəzər Nəqliyyat Marşrutunun rəqabət gücünün artmasına, habelə təşkilatçı ölkələrin ixracat və tranzit potensialının yüksəlməsinə şərait yaradacaqdır.

Elə həmin gün daha bir gəmi-bərəmizlə Aktau limanından Bakıya 2 ədəd yeni lokomotiv çatdırılıb. Qazaxıstanla ABŞ-ın birgə istehsalı olan bu lokomotivlər “Azərbaycan Dəmir Yolları” QSC üçün nəzərdə tutulub.

“DƏNİZ”

YA ERMƏNİLƏR SƏHVLƏRİNİ BAŞA DÜŞMƏLİDİR, YA DA BAŞLARINA DAŞ

“Azərbaycan ordusu cəbhədə vəziyyətə tam nəzarət edir və üstünlüyə malikdir”. Bu sözlər Azərbaycanın müdafiə naziri, general-polkovnik Zakir Həsənovun dilindən çıxıb. Nazirin sözlərinə görə, düşmənin bütün təxribatlarına

Fond Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin müasir tələblər səviyyəsində inkişafını təmin etmək, onun maddi-texniki bazasını möhkəmləndirmək və zəruri sosial tədbirləri maliyyələşdirmək məqsədi ilə yaradılıb. Fondun maliyyə mənbəyi Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin maddi-texniki və sosial bazasının möhkəmləndirilməsinə maliyyə köməyi məqsədi ilə Azərbaycanın ərazisində fəaliyyət göstərən hüquqi və fiziki şəxslərdən könüllülük əsasında daxil olan maliyyə vəsaiti və qanunvericiliklə qadağan olunmamış digər daxil olmalardır.

Fondun əsas vəzifəsi Azərbaycan Respublikasının etibarlı müdafiəsi üçün Silahlı Qüvvələrin inkişafını və onun maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsini, həmçinin hərbi qulluqçularının sosial müdafiəsinin daha da gücləndirilməsini təmin etməkdir.

həmişə layiqli cavab verilib: “Düşmən böyük itkilər verir. Mən xüsusilə qeyd etmək istəyirəm ki, son zamanlar düşmən ordusu vahimə içindədir... Bu gün Azərbaycan ordusu Ali Baş Komandanın birbaşa diqqət və qayğısı sayəsində o qədər güclüdür ki, Ermənistan bunu tam dərk edir...”

Bu onu göstərir ki, artıq düşmən ordusu Azərbaycan əsgərləri qarşısında dura bilmir. Bu da təbii, çünki Azərbaycanın daxili və xarici siyasəti nəticəsində ölkəmizin iqtisadiyyatı sürətlə inkişaf

edir, siyasətimizdə də çox böyük uğurlar var. Sözsüz ki, bu yüksək inkişaf bizim Silahlı Qüvvələrimizin daha da güclənməsinə və möhkəmlənməsinə birbaşa təsir göstərir.

Bəs Ordumuzun güclənməsinə biz - mülki əhali hansı töhfələr veririk? Mətbuatda Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələrinə Yardım Fonduna yığılan vəsait barədə məlumatı müntəzəm izləyirəm. Sonuncu məlumatda cari ilin avqustun 1-dək fonda 65 milyon 933 min 27,17 manat, 211 min 791,88 ABŞ dolları və 593,69 avro vəsaitin yığıldığı bildirilir.

Silahlı Qüvvələrə Yardım Fondunun 13 il əvvəl (Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2002-ci il 17 avqust tarixli fərmanı ilə) yaradıldığını və ölkə əhalisinin sayını (9494,6 min nəfər) nəzərə alsaq, etiraf edim ki, çox da böyük rəqəmlər deyil.

Ermənistanın dünya miqyasında təcavüzkar dövlət kimi tanınmasına nail olmaq, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü təmin etmək, dünya siyasətini istiqamətləndirən böyük dövlətlərlə qarşılıqlı faydalı əməkdaşlığı genişləndirmək möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyevin xarici siyasətinin prioritet məqsədləri sırasında xüsusən yer tutur. Aparılan uğurlu diplomatiya nəticəsində artıq beynəlxalq təşkilatlar haqqın və ədalətin Azərbaycan tərəfində olduğunu etiraf edir, Ermənistanın təcavüzkar dövlət olduğunu anlaşırlar.

İşğal faktı ilə barışmayacağını hər zaman bəyan edən Azərbaycan danışıqların sonadək nəticəsiz qalacağı təqdirdə münafiqşənin həllində güc yoluna əl atacağını gizlətmir. Söhbət ondan gedir ki, Ermənistan və Azərbaycan arasında 1994-cü ilin mayın 12-də atəşkəs rejiminin tətbiqini nəzərdə tutan Bışkek müqaviləsinin imzalanmasından 21 il keçsə də, Yerevanın qeyri-konstruktiv, təcavüzkar siyasəti üzündən beynəlxalq birliyin münafiqşəni dinc yolla tənzimləmək cəhdləri hələ ki, fayda verməyib.

Bu gün Azərbaycan dövləti ordusunun dünyanın ən güclü silahlı qüvvələrindən birinə çevrilməsi üçün mümkün hər şey edir. Bəs biz? Mən, sən, o bu müqəddəs işə niyə töhfə verməyək? Torpaq-

larımızın işğal altında olduğunu niyə unuduruq? Unutmağa haqqımız varmı?

Bu gün işləyən hər bir azərbaycanlının Silahlı Qüvvələr Fonduna müəyyən vəsait köçürməyə maddi imkanı çatır. Bu məsələdə gözləmə mövqeyi niyə tuturuq? Bunu ancaq və ancaq çox imkanlı adamların etməli olduğunu niyə düşünürük? Kimi gözləyirik, niyə gözləyirik? Ən azı vicdanımızın rahatlığı üçün hansısa vəsaitdən keçə bilərik. Dama-dama göl olar. Təki damlaların ardı kəsilməsin.

Azərbaycanın artan iqtisadi qüdrəti qarşısında səfillər ölkəsinə çevrilən işğalçı Ermənistanın uzun müddət tab gətirə biləcəyi isə mümkünsüz görünür. Bunu Ermənistanda da gözəl başa düşürlər. İşğalçıların başlarına hələlik daş düşməsə də...

Rasif TAHİROV

Kanalın təntənəli açılış mərasimi keçirilib

Misirdə ölkə üçün tarixi hadisə olan təntənəli mərasim – yeni 72 kilometrlik Süveyş kanalı məcrasının açılışı keçirilib. Kanalın yaradılması təşəbbüsü Misir Prezidenti Əbdülfəttah əs-Sisiyə məxsusdur.

Təntənəli mərasimdə 90 rəsmi xarici nümayəndə heyəti, dövlət və hökumət başçıları, o cümlədən Fransa Prezidenti Fransua Olland, İordaniya kralı II Abdullah, Rusiya Federasiyasının Baş naziri Dmitri Medvedev, Yunanistanın Baş naziri Aleksis Tsipras və digər yüksək vəzifəli dövlət nümayəndələri iştirak ediblər.

Azərbaycan Respublikasının Baş nazirinin müavini Abid Şərifov təmsil edib. Misir Prezidenti Əbdülfəttah əs-Sisi Süveyş kanalının yeni məcrasında “Əl-Maxrus” kruiz yaxtasının göyertəsində İsmailiyə buxtasında fəxri qonaqlar üçün qurulmuş kürsüyə yönələrək mərasimi açdı. İki gəmi bu yeni və genişlənməmiş su arteriyasında naviqasiyaya start əlaməti olaraq kanalın iki məcrası ilə keçdi.

Misir Hərbi Dəniz Qüvvələri gəmilərinin iştirakı ilə suda və ölkənin Hərbi Hava Qüvvələrinin hava paradının başa çatmasından sonra Prezident Əbdülfəttah əs-Sisi Süveyş kanalının yeni məcrasının istismara buraxılması haqqında aktı imzaladı.

Öz çıxışında Misir Prezidenti Əbdülfəttah əs-Sisi bu hadisəni Süveyş kanalının yeni məcrasının tikilməsinə böyük səylər göstərmiş Misir xalqı üçün tarixi hadisə adlandıraraq, Onun sözlərinə görə, Misir xalqı çətinliklərə sinə gərməyə hazır olduğunu nümayiş etdirib. Kanal ölkə üçün çox müəkkəb şəraitdə tikilib. Ölkə başçısı vurğuladı ki, kanalın tikintisi Misirin keçəcəyi minlərlə addımdan biridir. Bu hadisə çoxsaylı layihələrin başlanğıcıdır. Əbdülfəttah əs-Sisi xüsusi qeyd etdi ki, bununla yanaşı Misir xalqı ən qorxulu ekstremist ideologiyası ilə - terrorizmlə qarşı-qarşıya durdu və öz ölkəsi, bütün bəşəriyyət üçün dağıtmaq yox, inkişaf, quruculuq yolunu seçdi. Qeyd etməklərim ki, Qahirədə və ölkənin bütün əyalətlərində Misir xalqı ölkənin həyatını yaxşılaşdırmağa doğru dəyişəcək bu hadisəni bayram edir.

Bu möhtəşəm layihə keçən ilin avqustundan start götürüb. Yeni kanal cəmi bir il qazılıb. 8,5 milyard dollar dəyərində olan bu layihənin həyata keçirilməsi nəticəsində Süveyş kanalının ötürücülük qabiliyyəti 2 dəfə artacaq. Unikal hidrotexniki qurğunun istismarı ölkə iqtisadiyyatına əsas valyuta daxilolmalarından biridir, hər il 5 milyard dollar gəlir gətirir. Misir hökuməti gəmiçilik arteriyasının dövlətin gəlirini artıq 8 ildən sonra 3 dəfə artımağı nəzərdə tutur. Layihənin Misir təbqasına maliyyələşdirib.

Süveyş kanalı Qırmızı dənizi Aralıq dənizi ilə birləşdirən, Avropadan Asiyaya ən qısa yol, həm də yüklərin nəqli üçün ən ucuz vasitədir. Yeni Süveyş kanalının uzunluğu 72 kilometrdir. Onun bir hissəsi köhnə kanalla paraleldir və gəmilərin şimaldan cənuba qarşılıqlı hərəkətinə imkan verir. İndi kanal 2 dəfə çox gəmi ötürəcək, mənfəət isə 2,5 dəfə artaraq 15 milyard dollar olacaq.

Su arteriyasının sahilləri boyu lojistika mərkəzləri və sənaye zonaları yaradılacaq. Məsələn, gəmi tərsanəsinin, zavodların, avtomobil yığma sənəklərinin və s. tikintisi nəzərdə tutulur. İsmailiyə və Port-Səid rayonlarında infrastrukturun inkişafına yönəlməmiş avtomobil və demiryolu tunellərinin çəkilməsi və digər layihələr də planlaşdırılır. Bütün bunlar misirlilər üçün 1 milyona yaxın yeni iş yerlərinin açılmasına imkan verəcək.

Araz çayında ermənilərin genişlənən ekoloji terroru

Ermənistan suyumuzu bulandırmada davam edir. Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin Ətraf Mühit üzrə Milli Monitoring Departamenti Kür və Araz transsərhəd çaylarının, həmçinin, onların transsərhəd qollarının çirklənmə vəziyyətini öyrənmək məqsədilə həyata keçirdiyi monitorinqlərin nəticələri belə deməyə əsas verir.

Belə ki, nazirlik tərəfindən aparılan son monitorinqin nəticələrinə əsasən, Gürcüstan və Ermənistan ərazilərindən təmizlənmədən birbaşa su obyektinə axıdılan məişət tullantıları və sənaye müəssisələrinin çirkab sularının təsiri nəticəsində Kür çayı və onun qollarında biogen maddələrin miqdarının normaldan dəfələrlə artıq olması müşahidə olunub. Problemlə bağlı açıqlama verən Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin Ətraf Mühit Üzrə Milli Monitoring Departamentinin direktor müavini Mətanət Avazova bildirib ki, bizim su ehtiyatlarımızın 70%-i tranzit çayların hesabına formalaşır: “Onun da əsas hissəsi məhz Kür və Araz çaylarının payına düşür. Kür və Araz çayları isə ölkəyə daxil olanda çirklə vəziyyətdə olurlar. Araz çayı Kür çayının ən böyük qolundan biri kimi çirklə vəziyyətdə Ermənistandan daxil olur. Ermənistanda çayların ekoloji vəziyyəti yaxşı olmur, çünki, işğalçı ölkənin iqtisadi durumu o səviyyədə deyil ki, çayların təmizlənməsi üçün hansısa tədbir görsünlər, təmizləmə işləri aparınsınlar. Ərazilərin çirkab suları səth sularına axıdılır. Bunların da hamısı gəlib Araz çayına tökülür”.

Direktor müavini bildirib ki, Azərbaycan 2000-ci ildən “Transsərhəd su axınları və beynəlxalq göllərin mühafizəsi” Konvensiyasına qoşulub: “Onun tələblərinə uyğun olaraq, Araz çayının tərkibini öyrənmək üçün regional laboratoriyalar yaratmışıq. Həmin laboratoriyalar vasitəsi ilə hər 10 gündən bir su nümunələri götürülüb, analiz edilir. Digər tərəfdən, biz həmin konvensiyanın üzvü olduğumuz görə, beynəlxalq hesabatlarda iştirak edirik. Konvensiyanın tələblərinə əsasən artıq iki dəfə dənizlərin hövzəsindən asılı olaraq, səth sularının qiymətləndirmə işlərini aparmışıq. Xəzər dənizinə daxil olan

Kür və Araz çaylarının da qiymətləndirmə işləri aparılıb. Beynəlxalq səviyyədə hazırlanmış hesabatda hər iki çayın digər ölkələr tərəfindən çirklənərək Azərbaycana daxil olduğu öz əksini tapır. Ancaq çox təəssüflər olsun ki, nə Gürcüstan, nə də Ermənistan həmin konvensiyaya qoşulmayıb. Hələlik heç qoşulmaq fikrində də deyillər. Çünki hər bir konvensiyanın özünün tələbləri var. Konvensiyaya qoşulduqda mütləq həmin tələblərə əməl etmək lazımdır. Ona görə də hələlik boyun qaçırırlar. Amma biz beynəlxalq görüşlərimizdə bu barədə məlumatlar yayımlayırdıq. Həmin hesabatlar isə dünyaya çıxırdı. Yeni o, məsələ ilə bağlı ölkələr məlumatlıdır. Həmçinin, bu gün beynəlxalq konvensiyalara qoşulmadıqları üçün biz onlara təzyiq göstərə bilmirik. Ancaq bu reallığı başa düşərək, öz əhalimizin ekoloji təhlükəsizliyinin təmin edilməsi baxımından Kür-Araz çayı boyunca məskunlaşanların təmiz, içməli su ilə təmin olunması üçün modul tipli təmizləyici qurğular quraşdırmışıq. Bu layihə 2006-cı ildən start götürüb. Artıq Kür-Araz çaylarının ətrafında məskunlaşan 800 minə yaxın kənd əhalisi hər gün dünya standartlarına uyğun 40 litr təmiz su ilə təmin olunur”.

Mətanət Avazova əlavə etdi ki, bizim hazırladığımız hesabatlar Avropa Birliyində diqqətlə oxunur: “Avropa Birliyinin Ətraf Mühit Agentliyi informasiya yayıcısıdır. Məlumatlara uyğun olaraq bu gün Avropa Birliyi bizim regionda bəzi beynəlxalq layihələr həyata keçirir. Bu işlərin qarşısının alınması üçün yeni idarəetmə planları işlənir. Hər üç ölkəyə həm kadr potensialının artırılması, həm də hansısa işlərin təmin olunması üçün yardım göstərilir. Amma bu gün bizim digər ölkəyə təzyiq göstərmək üçün alətimiz yoxdur. Gürcüstanla çox anlaşılıqlı hərəkət edə bilərik. Çünki, Gürcüstanla Azərbaycanın dövlət səviyyəsində müqavilələri, sazişləri var. Gürcüstan bu problemi həll etmək istəyir. Sadəcə, iqtisadi durumları ona imkan vermir. Ermənistanla isə heç bir əlaqəmiz olmadığı üçün təzyiq göstərə və ya bir iş görə bilmirik”.

M. BAYRAMOV

Əziz oxucu, məqaləni oxumazdan öncə diqqətinizə çatdırmaq istəyirəm ki, dünyanın əzəmətli Xəzər dənizinə həsr olunmuş, "Sualtı səltənətimiz" sənədli filmin ssenarisi üzərində işləyərək bir arxeoloq, coğrafiyaşünas, tarixçi alim kimi deyil, jurnalist, publisist yazıçı, ssenarist kimi məqsədyönlü tədqiqat aparmışam. Axtarış zamanı məni heyrləndirən, xoş duyğular oyadan xalqımızın tarixi keçmişi ilə bağlı maddi dəyərlər barədə məlumatın maraqlı olacağını nəzərə alaraq öz təəssüratlarımı oxucularla bölüşməyi qərara aldım.

Xəzər dənizi möcüzədir. Qədim sirlə təbiət muzeyi olmaqla bərabər, həm də insana hədsiz zövq verən çox nadir tarixi bir məkandır. Xəzərin mavi don geyinmiş sinəsini, nəğmə deyən gilavarını, şıltaq dalğalarını seyr etdikcə göz güllür, ürək titrəyir, xəyallar səyyar bir quş kimi qol-qanad açır. Bu gözəlliklərlə təmasda olan hər bir kəs sanki paklaşır, saflaşır.

Eramızdan əvvəl orta əsrlərdən başlayaraq antik dövr, orta əsr ərəb və Avropa alimlərindən Herodot, Ptolomey, Strabon, Eratosfen, Əl-İstəhri, Mariqono-Sanuto, Məhəmməd-Əl-İdrisi, Əl-Məsudi, Adam-Oliari, Yan-Stress kimi tədqiqatçılar Xəzərin sirlərini öyrənməklə məşğul olmuşlar. Onları Xəzərin qəhirsiz təbii gözəlliklərindən çox, sualtı tarixi abidələri, ulu keçmişi, daşlaşmış yadigarları maraqlandırmışdır.

Xəzərin adı ən qədim tayfaların adı ilə bağlı olub. Bu ad ilk dəfə ərəb mənbələrində çəkilib. Bəhrul-Xəzər, Girgan, Dərbənd, Gürgan, Bakı, Salyan, Şirvan, Tabasaran, ən nəhayət, Xəzər adlandırılıb. Xəzərin sualtı təbəqələrində aparılan arxeoloji tapıntılar zamanı qədim sakinlərin tarixəqədərki dövrdə həyat tərzini səciyyələndirən heyvan, bitki qalıqları, ocaqlar aşkara çıxarılmışdır.

Bakı ətrafındakı qədim yaşayış məntəqələri, ehtimal ki, Xəzərin su altında qalmış indiki buxtanın ərazisində Bibiheybət, Bayıl sahilində olub. Səyyahlar və tədqiqatçılar Xəzər dənizi səviyyəsinin dərinliklərini öyrənmişlər. Tarixi mənbələrdə göstərilir ki, tədqiqatlar nəticəsində Xəzərin səviyyəsi 27 metr okean səviyyəsindən aşağı sayılmışdır. Xəzərin uzunluğu şimaldan cənuba 1030 kilometr, eni isə 200 kilometrəndən başlamış, 400 kilometrəndən də çox sayılıb. Xəzərin dərinlikləri isə orta sayla 208 metrəndən 1025 metrə qədər olub.

Alimlərin fikrincə, Xəzər dənizinin Bakı arxipelağı bankələrinin bütünlüklə qitə ilə qovuşduğu və Bakı buxtasının tamamilə quruya çevrildiyi ən aşağı səviyyəyə enməsi II əsrdən VII əsrə qədərki dövrə təsadüf edir. VII əsrdə Xəzərin səviyyəsi Bakı buxtasının yarandığı vaxtdan IX əsrdəki sürətlə qalxmağa başlamışdır. XIV əsrin əvvəllərində suyun səviyyəsi indikindən xeyli qalxmışdır. Bakı qalasının konfigurasiyası göstərir ki, köhnə Bakı artıq buxta mövcud ikən dəniz sahilində liman şəhəri kimi salınmışdır. Görünür Xəzər dənizinin sahilı xeyli cənubda böyük Zirənin arxasında olmuşdur. Xəzərin enib-qalxması eramızdan hüdudlarından başlamışdır.

Xəzərin səviyyəsi XIII əsrin sonunadək aşağı olmuşdur. Lakin XIV əsrin birinci yarısında dənizin səviyyəsi 10 metrəndən də çox qalxmışdır.

Xəzər dənizi Bakıda bir çox qala bürclərini basmışdır. Sonralar dənizin səviyyəsi 600 ildən çox, yəni XX əsrin əvvəlindəki yuxarı olmuş, sonra tədricən enməyə başlamışdır. 1929, 1945-ci illərdə dənizin səviyyəsi kəskin sürətlə enmişdir.

XIX əsrin birinci yarısında tikinti işləri aparılarkən Qız qalasından buxtadakı dənizdən uzaqlara qədər uzanıb gedən uçub dağılmış divarların qalıqları tapılmışdır. Orta əsrin ən maraqlı memarlıq abidələrindən biri uzun illər boyu Bakı buxtasında su altında qalmış və keçən əsrin əvvəllərində üzə çıxmış "Sualtı karvansara" deyilən bina da şəhərin ərazisinə daxil olmuşdur. Yerli əhali onu "Bayıl daşları", yaxud "Səbail şəhəri" də adlandırmışdır. Güman ki, XII əsrin sonlarında Xəzərin səviyyəsi aşağı olarkən, yəni buxtanın ərazisi quru olarkən tikilmişdir. Ehtimal ki, imarət XIV əsrin əvvəllərində Xəzər dənizinin səviyyəsinin xeyli qalxmasına sə-

Sualtı səltənətimiz

bəb olan güclü zəlzələ nəticəsində su altında qalmışdır.

1403-cü ildə Əbdürəşid Bakuvi yazırdı: "Bakuyə" daşdan tikilmiş şəhərdir. O vaxt dənizin səviyyəsi yüksək olduğundan Xəzərin suları, ehtimal ki, sahilləri basaraq Qız qalasının yaxınlığındakı qala divarlarına və Cümə məscidinə qədər gəlib çatmışdır. Deməli, buxtadakı imarətin xeyli hissəsi su altında qalmışdır. Bakuvi yazır ki, bu şəhərdə

son dərəcə möhkəmləndirilmiş iki daş qala olub. Dəniz onlardan birinə o qədər yaxınlaşmışdır ki, dalğalar onun divarlarına çırpılırdı. Qala tatarların, monqolların ala bilmədikləri həmin qala olmuşdur. Bu da çox ehtimal ki, buxtadakı xarabalıqlara aiddir.

1683-cü ildə Bakıya gəlmiş alman səyyahı Kempfer şəhərin maraqlı təsvirlərini vermişdir. O, təsvirdə göstərmişdir ki, dənizin səviyyəsinin aşağı düşdüyü vaxtlar bu imarətin qalıqlarını görmüşdür.

XIX əsrdə akademik Lents, Spasski-Avtonomov, Filippov, Voznesenski, Mixaylevski, Xanikov, Dorn kimi alimlər əsərlərində Bakı buxtasındakı sualtı imarətin ölçüsü, planı, xarabalıqlarının müfəssəl təsvirini vermişlər. Tədqiqatçılar imarəti "karvansara" adlandırsalar da, onu qədim zamanlarda su basmış qala hesab ediblər.

Suya qərğ olmuş Səbail şəhəri haqqında bir sıra əfsanələr qalmışdır. Arxeoloji iş aparıldığı müddət ərzində suyun altından üzərində kitabə olan 636 daş tapılıb çıxarılmışdır. İki daşın üzərində ərəb hücrəfatı ilə "usta Zeynəddin ibn Əbu Rəşid Şirvaninin işidir" sözləri həkk olunmuşdur.

Kitabələrdən başqa daşların bəzilərində insan başları təsvir olunmuşdur. Bəzi heyvan təsvirlərinə də rast gəlinir. Kitabədə şəxs adlarından "Məhəmməd ibn Yəzid", "Xalid", "Əli", "Cəlaləddin", "Cəmaləddin", titullardan "şah", "sultan" sözlərinə rast gəlməmişdir.

Daşların birinin üzərində "Bəndəri Bakı", yəni Bakı limanı sözlərini oxumaq mümkündür. Kitabə "Bismillah" sözü ilə başlayır. İmarətin hakimiyyəti dövründə tikildiyi "Əl Məlik Əlmüəzzəm Şirvanşah"ın adı çəkilir. Həmin kitabənin yanında iki daş üzərində, ehtimal ki, imarətin tikintisinin hakimiyyəti illərində başa çatdırıldığı Fəribürzün adı həkk edilmişdir. Tac qoyulmuş insan başlarının təsviri isə, ehtimal ki, Şirvanşahlar sülaləsinin ayrı-ayrı nümayəndələrinə məxsusdur.

XIV əsrin ikinci yarısında müəllif Arif Ərdəbili yazır ki, Bakıda dənizin qənsərində bir qala vardı. Bu, su altına qalmış Nəuşəhr, "yeni şəhər" qalasıdır. Görünür buxtadakı qərğ olmuş şəhər Nəuşəhr, yəni yeni şəhər XII-XIII əsrin əvvəllərinə aid edilirdi.

Bakının girəcəyində dəniz qalası dənizdən hücum ehtimalına qarşı idi. Şirvanşahların, ehtimal ki, bu qalanın ətrafında dayanan dəniz donanması var idi. Bayır tərəfdən divar boyunca gəmiləri bağlamaq üçün gözcüklər olan daşlar görünür.

Bakı ilə Böyük Zirə adası arasındakı məkanın bir neçə əsr bundan əvvəl su altında qalması aşkar edilmişdir. Böyük Zirə adası daşlarında dənizə doğru gedən ikitəkərli arabaların təkər izləri də aşkarlanmışdır.

Çox maraqlıdır ki, Azərbaycan mütəfəkkiri, şairi, tarixçisi Abbasqulu Ağa Bakıxa-

nov yazır ki, "Bakı qəzasındakı Bilgəh, Zirə, Bibiheybət və başqa kəndlərdə, adalarda daşlar üzərində dənizə doğru araba yolları görünür. Bakı şəhərində Hacı ağa Hüseyn oğlu Hacı Babanın otağının yerində quyuyu qazdıqları zaman dəniz səthindən aşağıda daşla döşənmiş bir yol çıxmışdır. Dənizə doğru gedən ikitəkərli araba izləri Bilgəh və Nardaran qəsəbələri yaxınlığındakı ümid qayada bugünədək qalmışdır."

1970-ci illərdə Xəzər dənizinin ətrafında arxeoloji tədqiqat və qazıntı işləri aparılarkən bir çox materiallar da üzə çıxarılmışdır.

Xəzərin Amburanda, Bilgəhdə aparılan tədqiqatlar zamanı port materialları, lövbərlər tapılmış, Şüvəlan burnunda batmış gəminin qalıqları üzə çıxarılmıdı. 1857-ci ildə dənizdə təlatüm nəticəsində bir "Kuba" adlı gəminin qalıqları üzə çıxarılmışdır.

Xəzərin enib-qalxma problemlərinin öyrənilməsi Salyan bölgəsində Bəndüvan burnunda olan ərazinin tədqiqatlarından başlamışdır. Tədqiqatçılar və dalğınların apardıqları tədqiqat işləri tarix muzeyi əməkdaşlarının iştirakı ilə orta əsrə aid qədim yaşayış məskəninin üzə çıxması ilə nəticələnmişdir. Tədqiqatçılar belə nəticəyə gəlmişlər ki, tarixi Şirvan, Quşdəsvi deyilən bir şəhər olub. Şirvan vilayəti deyilən məkanda Quşdəsvi və Mahmudabad şəhərləri olmuşdur. Bu şəhərlər XI, XII, XIII, XIV əsrlərə aiddir. Burada su altında qalmış sənətkarlıqla bağlı kürelər üzə çıxarılmışdır.

Bəndüvan coğrafi ərazidir. Salyan rayonunun ərazisində yerləşir. Arxeoloqlar qazıntı zamanı bu yerin adını belə adlandırmışlar. Bəndüvan-Böyük təpə, kiçik təpə. Məlum olub ki, Bəndüvan deyilən yerdə böyük bir şəhər olub. XIII əsrdə şəhər monqollar tərəfindən dağıdılıb, tədqiqatçı alimlər sualtı tədqiqatlarında Mahmudabad, Muğan, Quşdəsvi şəhərində tapıntılar aşkar etmişlər. Alimlər mənbələrlə müqayisə etməklə, qərara gəlmişlər ki, həqiqətən bu şəhərlər dağılıb su altında qalıb, əhali isə şəhəri tərk edib başqa yerlərə köçmüşdür. Araşdırmalardan məlum olub ki, Kür çayının vaxtilə bir neçə qolu olub.

Çayın bir neçə qolu Bəndüvan burnundan şəhərin yaxınlığından dənizə axıb. 100 illər ərzində iqlimin dəyişməsi müşahidə olunmaqla Kür çayı da yatağını dəyişmişdir. Aparılan araşdırmalardan aydın olub ki, Muğan, Quşdəsvi, Mahmudabad şəhərində sənətkarlıq, əkinçilik, çəltikçiliyin inkişafına çox üstünlük verilmişdir. Əkinçilik üçün bu şəhərlərdə təbii münasib coğrafi şərait olub. Sənətkar emalatxanaları üzə çıxarılmışdır. Hələ qədim dövrdən məişətdə saxsı qablar işlənmişdir. Sualtı təbəqədən sirsiz saxsı qablar arasında dar və geniş boğazlı tək və qoşa qulplu qırmızı, sarı rəngli kürelər aşkar edilmişdir. Saxsı kasalar, monoxrom, poluxrom naxışlarla bəzədilmiş camlar, çıraqlar, nəlbəkilər, kasalar, üzərində müxtəlif quş heyvan təsviri şəffaf naxışlı şüşə şirli qablar tapılmışdır. Onların bəzilərinə yaşıl, çəhrayı şəffaf şirli altından naxışlar vurulmuşdur.

Sənətkarlar bununla yaşayış məskəninə quşçuluğun, heyvandarlığın inkişaf etdiyini göstərmişlər. Zəngin arxeoloji materiallar – tunc qılınç, xəncərlər, ox-nizə ucluqları, qara gil qabları tapılmışdır. Dənizdə tez-tez basılmış tufan, fırtınalar nəticəsində sualtı me-

marlıq və tarixi abidələr dağılmışdır. Burada su altında tapılmış nadir əşyaların çoxu sınımış, dağıdılmışdır, daşdan yonulmuş bir eksponat, sərkerdinin sinəsində xəncər, ox şəkili çəkilmişdir. Bu silahlarda yüz illər boyu formasını saxlamış silah ustalığı ənənələrinin əsrdən-əsrə keçdiyini sübut etmişdir. Sualtı səltənətimizdə saxsı qab qırıqları və dulusçuluq istehsalında uçulub dağılmış dulus küresinin qalıqları, deformasiyaya uğramış keramika məlumatları, üzərində şir təsvir olmuş müxtəlif qablar aşkar edilmişdir. Bu onu göstərir ki, görünür, bu ərazidə sənətkar dükənləri olmuşdur. Əldə edilən məlumatlara görə, orta əsr tarixçisi Əl-Nəsəvi yazır ki, 1240-cı illərdə Cəlaləddinin vəzirli əkinçiliklə bağlı suvarma sisteminin inkişafı üçün vəsait sərf edib bir neçə arx çəkdirməli olmuşdur.

Bəndüvanda o arxlar indi də qalıb. Arxların dərinliyi 5 metr olub. Çox güman ki, əhalinin sudan istifadə etməsi üçün bu kanallar yararlı olub. Kür çayından buraya çəltik suvarılması üçün su gətirilib.

1340-cı ildə suyun səviyyəsi artıb. Məhəmməd Qəzvini yazır ki, Pirallahı istiqamətində Gürgan vaxtilə port olub. Abşeronun gələn gəmilər şimaldan, cənubdan gəlib Gürgandan port kimi istifadə ediblər. Abşeronun şərqində Pirallahı yarımadasındakı suyun altında qaya üzərində təsvirlər var. Bu da Tunc dövründən xəbər verir. Bəndüvanda bimetallic silah tapılıb, dəstəyi tuncdan, tiyəsi dəmirənd. Ona görə də onu bimetallic silah adlandırmışlar. Bu silah eramızdan əvvəl VI-VIII əsrə aid edilir.

Su altındakı bütün tikililər, demək olar ki, dağılıb, hər fırtınadan sonra dənizin dibi dağılır, oradan material tapmaq çox çətin bir problemə çevrilir.

Bakı buxtasında qəsr olub, uzunluğu 150 metr, eni 40-50 metr, orta əsrə – 1234-cü ilə aiddir. Qəsr Şirvanşahlar tərəfindən tikdirilib. 1920-1938-ci illərdə Xəzərin suyunun çəkilməsi nəticəsində abidə üzə çıxıb. Tədqiqatçıların rəyincə, bura gömrükxana, ya da şəhəri qoruyan qala olub. Qəsr elə yerdə tikilib ki, oradan araba yolu ilə sahilə çıxmaq olardı. Tariximizdə dumanlı görünən əsrlərdən yadigar qalan Xəzər dənizinin suları altında qalmış məqbərələr, yaşayış məskənləri, qəsrlər haqqında müxtəlif dövrlərin tarixçiləri, arxeoloqları, tədqiqatçıları öz əsərlərində məlumat vermişlər.

Azərbaycanın tanınmış arxeoloqu İsak Cəfərzadə Bakı buxtasında tədqiqatlar apararkən Bayıl qəsri haqqında belə bir fikir söyləmişdir: Bayıl qəsri ilk mərhələdə dinlə bağlı bir abidə kimi maraqlı doğurmuşdu. Qəsr sonralar, yəni XIII əsrin ortalarından islam dövründə dini tələblərə uyğun qala kimi bərpa olunub. Alim bununla işarə etmişdir ki, bu, atəspərəstlik məbədi olmuşdur.

Xəzər dənizində onlarca ada var. Çələkən, Pirallahı, Dambo, Səngi-Muğan, Nargin, ən nəhayət, yaşayış üçün yararlı sayılan Cilov adası. Bakı buxtasında da vaxtilə gəmilər batıb. XI əsrdə Bakı buxtasında, Şirvanşahların ruslarla döyüşləri olub. Təbii ki, buxtada batmış gəmilər su altında qalmışdır.

Gürgan burnu Abşeronun şərqində yerləşir. Ona xalq arasında Şəhri Gürgan deyirlər. Zirə yaxınlığında Gürgan bağları olub, vaxtilə Avropa səyyahları, xarici ölkələrdən ora gəlib lövbər salıblar. Mənbələr göstərir ki, neçə-neçə gəmilər batıb, qayalara toxunub dağılıb. XV əsrdən sonra port öz yerini dəyişib, keçib Bilgəh, Amburan tərəfə, XIV əsrin yarısından başlayaraq ərazi yarasız vəziyyətə düşmüşdür. Qədim dövrdə baş vermiş zəlzələ nəticəsində dəniz suyunun səviyyəsi qalxıb. Ondan sonra ərazi öz əhəmiyyətini itirib. Xalqın yaddaşında isə ərazi Şəhri Gürgan kimi qalıb, Abşeronun şərq hissəsi indi də port kimi istifadə olunur.

Tədqiqatçı mütəxəssislərin araşdırmaları nəticəsində Xəzərin sualtı əlminə qədim dövrdən bəri tarixi yadigarları tədqiq edilib öyrənilsə də, onun coşqun mavi dalğaları altında hələ çox sirlər xəzinəsi gizlənmişdir. Təbii ki, gələcəkdə milli arxeoloqlarımız onları kəşf etdikcə mavi dalğalar öz əfsanəsini dilə gətirəcək, tariximizdə yeni-yeni səhifələr açılacaqdır.

Rəfiqə MƏSUD,
kinossenarist, publisist,
Əməkdar mədəniyyət işçisi.

Ölümün gözüne dik baxan gözəl

Sevimli şairimiz Məmməd Araz – “Vətən daşı olmayandan, olmaz ölkə vətəndaşı,” – söyləmişdir. Vətənin azadlığı və onun torpaqlarının qorunması üçün atılan hər addım Vətənin var olması deməkdir və Vətənimizin var olması bizim də varlığımızın təsdiqidir. Ana Vətən təhlükədə olan zaman nə oğlan, nə qız? Canımız bahasına olsa belə, yurd-yuvamızı məkrli düşməndən qorumalıyıq! Həmin ağır günlərimizdə Həcər qeyrətli, Tomris dəyanətli el qızlarımız Vətənin müdafiəsində canlarını qurban verməyə hazır idilər.

O, uşaqlıqda xaraktercə yaşadlarından fərqlənirdi. Həmyaşdaları kimi güzgü önündə dayanıb, özünə sığal verməzdi, vaxtını gəlinciklə oynamağa sərf etməzdi. Ancaq dərindən sonra həyatda qonşu oğlanlara qoşulardı, nəyinsə müzakirəsini aparardı, mübahisə edərdi onlarla. Hətta oğlanlarla dalaşmaqdan da qorxmazdı, cəsarətli qız idi.

Heç ağlına gətirməzdi ki, bir vaxt filmlərdə gördüyü müharibə səhnələrini həyatda nəinki görəəcək, hətta onların iştirakçısı olacaq və Vətənin müdafiəsi üçün silaha sarılacaq.

1990-cı illərdə Qarabağa erməni təcavüzü hamı kimi, Cəvahirat Abdullayevanı da çox qəzəbləndirmişdi. O, cəbhəyə gedib, azğın düşməne qarşı döyüşmək istəyirdi, lakin evdən icazə ala bilmirdi. Vətən sevgisi, torpaq sevgisi, düşməni torpaqlarımızdan qovmaq istəyi onu rahat buraxmırdı. Buna görə 1991-ci ilin sazaqlı noyabr günlərinin birində uzunboğaz çəkmələrini təmirə aparmaq bəhanəsi ilə evdən avtobus vağzalına gəlmiş, Ağdama bileti alıb, döyüş bölgəsinə yola düşmüşdü.

“Belə bir torpağımız uğrunda ölməyə dəyər,” – deyən cəsur xanım Cəvahirat Abdulla qızı Abdullayeva 1960-cı ildə Balakən rayonunun Qullar kəndində anadan olub. Dörd qardaşın bir bacısıdır. Gənclik illərinə nəzər salsaq, onun idman sahəsində uğurlarını görmüş oluruq. İdmanın müxtəlif növləri ilə məşğul olub, keçmiş Yuqoslaviyada üzgüçülük üzrə keçirilən yarışlara vəsiqə də qazanıb. İdman onun döyüşkən, mübariz ruhlu insan kimi formalaşmasına kömək etmişdir. Cəvahirat orta məktəbi bitirib Bakıya gələndə, şəhərin gur, izdihamlı həyatına alışmaq o qədər də uzun sürməmişdi. Xəzər Dəniz Gəmiçiliyində ömək fəaliyyətinə başlayır, eyni zamanda tibb bacısı kursunu bitirir. Amma Azərbaycanımızın ağır günləri onu rahat buraxmırdı. Fikri erməni şovinistlərinin Azərbaycana etdiyi nadürrüst hərəkətlərdə idi. Bu o dövr idi ki, xain qonşu yaraqlanıb kəndlərimizə hücum edir, dinc əhaliyə divan tutur, yurd-yuvamızı talan edirdi. Qeyrətli jurnalistimiz, rəhmətlik Çingiz Mustafayevin televiziya ilə cəbhəyə çağırışından sonra 1991-ci il noyabrın 23-də Cəvahirat xanım da döyüşə getməyi qərara almışdı. “Köhnə Ali Sovetin binasının önündə bir gənc qız gördüm. Kəmalə Qəhrəmanova idi. Elə ordaki tanışlıq bizim ikimizin birlikdə döyüş yolu keçməyimizə başlanğıc oldu,” – deyir Cəvahirat xanım.

O vaxt Ağdamda “Qarabağ müdafiə şahinləri” dəstəsi vardı, birbaşa oraya getdi. İlk döyüşü 1992-ci ilin yanvarında olub. Əslində onu həmin döyüşə buraxmaq istəmirdilər, amma bu cəsur qız ısrarla – “Mən döyüşməyə gəlmişəm” deyib və silahdaşlarına qoşulub. Cəvahirat xanım o günü həyəcanla belə xatırlayır: “Döyüşdə 8 əsgərimiz yaralandı, bir igidimiz şəhid oldu. Xramord kəndində üzərimizə hücum keçdilər. Solumda Nazim adlı oğlan, Qarabala ləqəbli Adil, sağında Qəhrəman idi. Hamısı yaralanmışdı. Qəhrəman elə bir yerdə yığılıb qalmışdı ki, ona yaxın düşmək mümkün deyildi. Bakının Qobu kəndindən olan Elxanda yeganə döyüş maşınımız vardı. Gördüm yaralıların sayı artır, döyüşçülərimizi ruhlandırmaq, yaralılara köməyə səslədim,” tez olun, yoldaşlarımızı çıxarağın, sonra gec olar,” – dedim. Qəhrəmandan başqa bütün yaralıları döyüş xəttindən çıxara bildik. Mən onu qoyub gedə bilmirdim. Çox çətinliklə də olsa, onu döyüş xəttindən özüm çıxardım. Həyatımda ən dəhşətli anım onda oldu. Qış ayı ola, özündə gecə saat 12:00. Qabaqdan gələn qaraltı bildirdim ermənidir, yoxsa özümü zənkür. Ağdamda “Tək çinar” deyilən yer var, ora necə gəlib çıxdım, bir olan Allah bilir”.

Elə ilk döyüşdən sonra bu qəhrəman xanımın adı dillərə düşür. Sözü, söhbəti Qarabağı dolaşır. “Ağdam” qəzeti yazır ki, Qarabağın Həcəri döyüş gedən ərazidə 6 yaralını xilas edib.

Yanvar ayının 31-də Xramord kəndini ermənilərdən təmizlədilər. Qələbə hamını sevindirirdi. Az sonra ömrü gəldi ki, dayanmayın, Xanabadi da işğalçılardan təmizləmək lazımdır. Dəstə kəndə sarı irəliləyirdi. Burada ermənilərin mövqeyi çox möhkəm idi. Əlavə qüvvə olmadan keçinmək mümkün deyildi. Yolda vətənpərvər şairimiz Xəlil Rza Ulutürkün oğlu Təbrizlə söhbət edə-edə gedirdilər. Təbriz qorxmaz xanıma söyləmiş ki, sənin qoçaqlığını biz də eşitməmişik, keç bizim batalyonumuza. Cəvahirat xanım bu təklifə bir az tərəddüd etdi, amma qəti cavab vermədi. Elə bu zaman düşmənin tərəfi onların üstünə dolu kimi güllə yağdırmağa başladı. Döyüşçülərimiz müdafiə olunmaq üçün mövqe tuturlar. Hər bir tərəfdən düşməne cavab atəşi açırdı. Güclü atışmada bir tankımızı vurdular. Zirehli texnikanın heyətini xilas etmək, yaralıları döyüş meydanından çıxarmağa çalışsalar da, güllə göz açmağa imkan vermirdi. Təbriz yüksəklikdən düşməne sarı aramsız atəş açırdı ki, döyüşçü yoldaşları yaralı ekipajı xilas edə bilsinlər. Çox çətinliklə döyüşçü yoldaşları bədəni yanmış ekipajı tankdan çıxarda bildilər. Bu ağır döyüşdən geriyyə – Ağdama qayıtdılar. Cəvahirat Təbrizi nə qədər soraqladısa, heç kim onun harada olması haqqında bir söz deyə bilmədi. Fevralın 3-də girov götürülmüş meyitləri geri alanda Təbrizin də onların arasında olduğunu gördü, dünya başına fırlandı, gözləri qaraldı. Hönkür-hönkür ağlayıb “Körpə Gültacını, Türkanını gözü yaşlı qoydun, Təbriz!” – deyər haray çəkdi. Neçə gün qanı qara gəzdi. Döyüşçü yoldaşının itkisi onu sarsıtmışdı. Təbrizin ona söylədiyi – “çox qoçaqsan, keç bizim batalyona” – fikrini düşünür, özü-özlüyündə götür-qoy edir və sonda onun arzusunun yerinə yetirməyi qərara alır. Düşünür ki, bu qərarla Təbrizin ruhu şad olar.

Cəvahirat xanımın döyüş yolu bağı yaralı Şuşamızdan da keçib. O zaman Şuşa öz qərib ömrünü, xəzan fəslini yaşayırdı. Növrəği, cah-calalı pozulmuşdu. Cəvahirat xanımın dediklərindən belə aydın olur ki, batalyonları Hacıtəlası, Öküzçün, Kirs dağlarında döyüş mövqelərini möhkəmləndirdiyi zaman o da keşikdə durmuşdu. 1992-ci il martın 30-da ermənilərin güclü hücumu nəticəsində Öküzçün yüksəkliyi işğal edildi. Lakin bir neçə dəstənin köməkliliyi ilə bu yüksəkliyi düşməndən geri almaq üçün əks-hücum başlamışdı. Düşmənin tərəfindən pulemyotların atəşi irəli getməyə mane olurdu. Bu vaxt igid döyüşçü Sahib ermənilərin atəş nöqtəsinə qumbara atmaq üçün pulemyotu susdurur. Amma yağış gülləsi onun sinəsinə yol tapa bilir. Həmin vaxt digər dəhşətli mənzərə də hamını sarsıdır. Yüksəklikdə qərar tutub ratsiyanın normal işləməsinə təmin edən rabitəçi Pənəhi düşmənin girov götürüb, işgəncə ilə öldürür. 18 yaşlı bu gənc, cəsur oğlana əzab və işgəncələr verirlərmiş ki, çağırış parolunu versin. Yeri cənnətlik olan bu cəsur oğlan şifrələnmiş lenti udaraq parolun ermənilərin əlinə keçməsinə imkan vermir.

Cəvahirat xanım müharibə ilə bağlı xatirələri göz önünə gətirib, danışdıqca, gözünün yaşını saxlaya bilmirdi, o günlərin acısı ona imkan vermirdi ki, fikrini daha aydın söyləsin. Ona çox sual verib, həyəcanlandıрмаq istəmədim və gözlədim ki, növbəti xatirəsini danışsın. Masanın üzərindəki döyüşçü yoldaşlarının şəkillərinə baxıb dərindən köks ötürdü, fikrə daldı, gözündən biixtiyar yaş süzülür. Bir müddət sonra sənəkləşib növbəti xatirəsini danışmağa başladı.

Qəhrəman Ramiz Qəmbərovdan söhbət etdi bu cəsur xanım. İgid Ramizin şəhid olmasının Şuşa camaatını necə sarsıtdığından söhbət açdı. Ramiz döyüşdə ağır güllə yarası almışdı. Cəvahirat xanım onu hospitala çox ağır vəziyyətdə gətirir və bu cəsur döyüşçü özünə bir balaca gəldikdən sonra silahdaşlarına Cəvahirat xanımını göstərər deyir: “Bu qız ölümün gözünün içində dik baxır. Onu qoruyun!”

İ. ƏLİLİ

Xəzərin suyu azalır

Transxəzər çaylarının suyu azalmaqdadır. Bura 130-dək çaydan su gəlsə, xüsusi diqqət Volqa çayına düşür ki, onun səviyyəsində də son illər ciddi enmələr var. Buna səbəb kimi əsasən global iqlim dəyişikliyi göstərilir. Çayların su həcmi azalması isə təbii olaraq Xəzər dənizinin səviyyəsində özünü göstərir.

Hansı ki, rəsmi qurumlar son illər Xəzər dənizinin səviyyəsinin endiyini söyləyirlər.

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının (AMEA) Coğrafiya İnstitutunun direktoru Ramiz Məmmədov bildirir ki, ümumiyyətlə, son zamanlar Xəzər dənizinin səviyyəsi azalıb: “Buna səbəb isə təbii ki, iqlim şəraitidir. Dənizin su balansı yəni, gəlir və çıxar hissələri var. Əgər bunlar arasında nisbət dəyişirsə, dənizin səviyyəsi də dəyişir. Məlumdur ki, Xəzər dənizinin gəlir hissəsinin əsasını Volqa çayı təşkil edir. Ancaq son bir neçə ildə bu çayın suyu azalmağa başlayıb. Eyni zamanda düşən yağıntının miqdarı da nəzərə alınır ki, bu da azalıb. Amma dəniz səviyyəsinin enməsinin və qalxmasının mənfii tərəfləri olur. Çünki, səviyyə qalxdıqda ətraf ərazilərə təsir edir, bioloji məhsuldarlığın həcmi düşür. Dəniz səviyyəsinin enməsi ekoloji və

sosial-iqtisadi problemlər yaradır. Ancaq dəniz suyunun səviyyəsinin düşməsi ciddi təhlükə kimi qəlmə alınmamalıdır. Çünki, təbii su obyektinin belə xüsusiyyətləri olur. Sadəcə, adaptasiya olunmalıdır. Ən əsası və təhlükə yaradıcı onun çirkənlənməsidir ki, bu məsələdə Xəzəryanı ölkələr bir araya gəlməlidirlər”.

“Rüzigar” Ekoloji İctimai Birliyinin sədri İslam Mustafayev bildirir ki, Xəzər dənizi qapalı sistemdir: “Onun dünya okeanı ilə əlaqəsi yoxdur. Düzdür, çoxillik göstəricilərdə az da olsa, iqlim dəyişikliyi hiss edilir. Azərbaycanda isə yalnız 400-700 metr yüksəklikdə müəyyən qədər dəyişikliklər var. Bu da 0.3-0.6 dərəcə arasındadır. Yəni, qısa zaman kəsiminə görə, iqlim dəyişikliyi demək olmaz. Ancaq təxminən 150 illik tədqiqatlardan çıxarılmış qanunauyğunluqlara görə, yağıntıların miqdarına, temperatura görə ən azı qarşdakı 80 il ərzində Azərbaycan ərazisində 4 dərəcəyə qədər temperatur artımı olacaq. Bu halda isə əks proseslərin baş vermə ehtimalı var. Bu zaman buzlaqların eriməsi sellər yaradır, havaların isti keçməsi quraqlığa səbəb olur. Ancaq onu nəzərə almaq lazımdır ki, iqlim dəyişikliyi ilk növbədə Xəzər dənizinə təsir edir”.

M. BAYRAMOV

“Mistral”lara görə kompensasiya ödəyir

Rusiya və Fransa “Mistral” tipli iki vertolyot daşıyan gəminin inşası ilə bağlı imzalanmış müqavilənin pozulması barədə razılıq əldə etmişlər. Paris artıq Moskvaya kompensasiya ödəmişdir. Bu barədə Kreml administrasiyasının saytı xəbər verir.

Bununla əlaqədar yayılmış məlumatda deyilir: “Fransa artıq avansı və digər vəsaitləri hesaba köçürmüşdür. Müvafiq avadanlıq qaytarıldıqdan sonra Paris hər iki gəminin sahibi hesab olunacaq. Moskva “Mistral”ların məsələsini tam həll olunmuş hesab edir”.

Xəbəri Yelisey sarayında da təsdiqləmişlər. Fransa Prezidenti Fransua Ollandın administrasiyasının bəyanatında deyilir ki, Rusiya “tam həcmdə kompensasiya” alır.

Bundan əvvəl Rusiya mətbuatı yazırdı ki, Paris vertolyot daşıyan gəmilərə görə Moskvaya təxminən 1,2 milyard avro ödəyə bilər. “Kommersant” qəzeti xəbər verir ki, Fransa tək avansı deyil, Rusiyanın “Mistral”lar üçün heyətlərin təliminə xərclədiyi vəsaitləri, habelə bir sıra digər xərcləri də ödəməyə razılıq vermişdir.

Xatırladaq ki, iki “Mistral” vertolyot daşıyan gəminin hazırlanması üçün müqavilə 2011-ci ildə Fransanın DCNS və Rusiyanın “Rosoboroneksport” şirkətləri arasında bağlanmışdır. Kontraktın məbləği 1,2 milyard avro təşkil etmişdir və Rusiya 840 milyon avro məbləğində avans ödəmişdir.

Ötən il bir gəminin Rusiyaya təhvil veriləcəyi gözlənilirdi. Lakin 2014-cü ilin yayında Fransa Prezidenti Fransua Olland bildirmişdi ki, Ukraynada baş verən hadisələrlə əlaqədar “Mistral”lar Moskvaya satılmayacaq.

Miqrantların gəmisini batıb

Aralıq dənizində Şimali Afrika ölkələrindən olan miqrantları daşıyan gəmi çevrilərək batmışdır. Bəzi məlumatlara görə, göyertədə 600-dək adam olmuşdur. İtaliya sahil mühafizəsindən verilən xəbərə görə, sudan 25 nəfərin cəsədi çıxarılmışdır.

Hadisə yerində olan İrlandiyalı hərbiçilər bildiriblər ki, qurbanların sayı çoxdur. Bu məlumatı “Sərhədsiz həkimlər” beynəlxalq humanitar səhiyyə təşkilatının nümayəndələri də təsdiq etmişlər.

BMT-nin qaçqınların işi üzrə ali komissarının idarəsindən isə

bildiriblər ki, təxminən 400 mühaciri xilas etmək mümkün olmuşdur.

Miqrantları daşıyan gəmi Liviyə sahilinin 25 kilometrliyində qəzaya uğramışdır.

Qeyd edək ki, bu ilin 7 ayı ərzində Aralıq dənizində 2 mindən çox mühacir həlak olmuşdur.

Tahir DADAŞOV

BƏŞƏRİYYƏTİN İSTƏR MƏNƏVİ, İSTƏR TEXNİKİ VƏ İQTİSADI TƏRƏQQİSİ, ƏSASƏN ONUN HƏYATININ SONUNCU ON MİN İLİNDƏ BAŞ VERMİŞDİR. HESAB ETMƏK OLAR KI, MƏHŞƏR SÖZÜ DƏ İNSANLARA AXIRINCI ON MİNİLLİKDƏ SƏMAVİ KİTABLAR NAZİL OLDUQDAN SONRA MƏLUM OLMUŞDUR. İNSAN BEŞ MİLYON İLLİK ÖMRÜNÜN ƏKSƏR HİSSƏSİNİ BU SÖZÜ BİLMƏDƏN YAŞAMIŞDIR.

Məhşər dedikdə bəşəriyyətin sonu, həyatın sonu, yer kürəsinin məhv olması başa düşülür. Müxtəlif mənbələrdə bu anlayışın biri, ya digəri qabardılır. Elm və ilahiyat bu məsələnin izahında biri-birindən kəskin fərqlənən mövqelərdə dayanır.

Əvvəlcə bu məsləyə elmin gözü ilə baxaq.

Yer kürəsinin üzərində həyat təxminən bir milyard il bundan əvvəl başlamışdır. O vaxt su hövzələrində sənəklər bitkilər və heyvanlar aləminə başlanğıc verən birhüceyrəli canlılar əmələ gəlmişdir. Kainatın ən güclü qaydası inkişafın sadədən mürəkkəbə, ibtidaidən aliyyə prinsipi canlı aləmə də aid idi, yəni birhüceyrəli canlılardan yüz milyonlarla illər ərzində çoxhüceyrəli bitkilər və heyvanlar meydana gəldi.

Keçən bir milyard il ərzində onlarca dəfə Yer kürəsində məhşər hadisəsi baş vermişdir. Elmə məlumdur ki, axırıncı məhşər hadisəsi 60-70 milyon il bundan əvvəl, dinozavrların yer kürəsində hökmran olduğu vaxt, kifayət qədər iri bir asteroidlə Yer kürəsinin toqquşması nəticəsində baş vermişdir. Bu zaman yer kürəsində hökmran olan dinozavrların və başqa iri canlıların demək olar ki, kökü kəsildi. Təxminən 130 milyon il bundan əvvəl də buna bənzər məhşər baş vermişdi. Elmə məlum olan ən uzaq məhşər bizim zaman 460 milyon il əvvəl baş vermişdi. Ondan əvvəl baş vermiş məhşərin hələ ki, izi tapılmamışdır. 460 milyon il ərzində baş vermiş məhşərlərin hamısının kosmik toqquşma nəticəsində baş verdiyi sübut olunmuşdur. Buradan belə bir nəticəyə gəlməliyik ki, gec-tez belə bir məhşər bir daha baş verəcəkdir.

Məhşərə gətirib çıxararı başqa imkanlar da mövcuddur. Onların biri yer kürəsinin daxilində gedən proseslərə bağlıdır. Məlumdur ki, yer kürəsi istiliyi bir neçə min

MƏHŞƏR

dərəcəyə çatan maqmadan ibarətdir və o çox nazik bir təbəqə, soyuduğu üçün bərkimiş yer qabığı ilə örtülüdür. Yer daxilindəki istilik Yer qabığından keçərək kosmosa şüalanır və nəticədə Yer kürəsi orta hesabla, hər milyon ilə bir dərəcə soyuyur. Soyuyan hər şey sıxıldığı üçün, Yer qabığı çatlamağa, dağ silsilələri əmələ gətirməyə məcbur olur. Bu proses tədrici olsa da bəzən sıçrayışla da baş verə bilər ki, o da öz növbəsində maqmanın sıxılmasına və vulkan püskürməsinə gətirib çıxarır. Bu sıxılma yüz milyon illər ərzində yığıla və Yer qabığının qlobal çatlamasına səbəb ola bilər. Nəticədə bu proses elə bir vulkan püskürməsinə gətirə bilər ki, o məhşərlə nəticələnsin. Elm əvvəllər Yer kürəsində belə məhşərlərin baş verdiyinə əmindir.

Bizim zamandan gələcəyə doğru ən uzaq məhşər hadisəsi Günəşlə bağlıdır. Hesab edilir ki, Günəş bundan sonra on milyard ilə qədər günəşlik edə bilər. Bu müddətdən sonra öz çəkisini hər saniyədə dörd milyon ton itirən Günəş artıq günəşlik edə bilmədiyi üçün məhşər labud olacaqdır.

Ən yaxın məhşər hadisəsi bəşəriyyətin fəaliyyətindən doğulur və hesab etmək lazımdır ki, ona yüz ildən də az vaxt qalmışdır. Yer qabığındakı karbon əsaslı və radioaktiv yanacaq növlərinin hər gün daha çox istifadə edilməsi atmosferin temperaturunu çox tezliklə o həddə çatdıracaq ki, şimal və cənub qütblərindəki buzların hamısı əriyəcək və Yer üzünü az qala tamamilə su ilə örtüləcəkdir. Bu da səmavi kitablarda deyilən əsil məhşər olacaqdır.

İlahiyyətə görə Yer kürəsində artıq bir dəfə məhşər baş vermişdir. Nuh Peyğəmbərin dövründə insanların böyük əksəriyyəti Şeytanın felinə düşdükleri üçün Ulu Tanrı onları cəzalandırmaq qərarına gəlir. Tanrı Nuh Peyğəmbərə: "Böyük bir gəmi düzəlt, sənə sadıq olan, səni Peyğəmbər sayan insanları və hər canlıdan bir cütlük götürməklə gəmiyə min. Yer üzünü su alacaq, bütün günahkar insanlar cəzasına çatıb məhv olacaqlar. Su çəkilib gedəndən sonra ətrafındakı insanlar və heyvanlar

Yer üzərində həyata davam edəcəklər". Hər şey Tanrının dediyi kimi olur, yəni məhşər, əslində yarımçıq məhşər baş verir.

Gələcəkdə, Tanrıya məlum olan zamanda, insanların böyük əksəriyyəti Şeytana inanıb Allah yolundan çıxdıqda, yenə dünyanın üzünü su alacaq, yəni əsil məhşər baş verəcəkdir. İnsanların hamısı məhv olacaq və haqq divanı qarşısında dayanacaqdır.

Ulu Tanrı insana düşünmək qabiliyyətini ona görə vermişdir ki, insan Tanrı axtarışında qarşısına çıxan bütün suallara cavab tapsın və Tanrıya qovuşsun. İnsanın ibtidai icma quruluşundan bu günə qədər keçdiyi həyat yolunu araşdırdıqda belə bir nəticəyə gəlmək olur ki, məhşər bu yaxın gələcəkdə baş verə bilməz.

Birinci, ona görə ki, bəşər həyatının ən ədalətsiz dövrü quldarlıq dövrü olmuşdur. Ondan sonra gələn feodalizm və kapitalizm dövrlərində insanlar arasındakı bərabərsizlik pillə-pillə azalmağa başlamışdır. Keçmiş SSRİ-də növbəti sosializm kimi ortaya qoyulan həyat tərzi əslində geriyyə, feodalizmə və bəzi elementlərində quldarlığa qayıdıb idi. Məhşər quldarlıq dövründə baş vermədisə, ondan daha ədalətli dövrlərdə baş verə bilməz. İnkaredilməz fakt ki, bu gün bəşər daha ədalətli bir sabaha doğru yol almışdır. Nə qədər ki, bəşər bu yoldur, yəni humanizm, insansevərlik ümumbəşər miqyası alır, məhşər baş verə bilməz.

İkinci, ona görə ki, heç bir yaradıcı öz yaratdığı məhvini razı olmur, onu hər vaxt qoruyur. Həyat, onun zirvəsi olan insanlıq, Ulu Tanrının şah əsəri, şəksiz ki, Tanrıya əzizdir. Yəqin elə ona görə də Nuh Peyğəmbərin dövründə əsil məhşər baş vermədi. Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi bəşəriyyətin gələcəkdə öz əməllərində Nuh Peyğəmbərin dövründə olduğu qədər və ya ondan daha artıq alçalması mümkün deyildir. Deməli, Ulu Tanrının öz yaratdığı ali varlığın, bəşəriyyətin məhvini qərar verməsinə səbəb yoxdur.

Ümid etmək olar ki, yaxın onilliklərdə Ulu Tanrının köməyi ilə ekoloji təmiz enerji mənbələri ixtira ediləcəkdir ki, o da bəşəriyyətin ekoloji fəlakətdən yan keçməsinə, yəni, ən yaxın məhşərdən can qurtarmasına imkan yaranaçaqdır.

P. QURBANOV

III Dünya müharibəsinə az qalıb?

"Savaş" ilk baharda Şərqdən başlayacaq. III Dünya savaşının başlaması "ABŞ və İsrailin dəstəkləməsi", "Suriyanın tamamilə yox olması ilə olacaq".

Məhşər öncəgörmə Vanqanın III Dünya müharibəsinin başlaması ilə bağlı verdiyi proqnoz özünü doğrultmaqdadır. Rusiyanın məhşər NTV telekanalının hazırladığı videosüjetdə Vanqanın 2011-ci il və sonrakı dövr üçün dedikləri həqiqətə çevrilir. Artıq bir neçə prosesin baş verdiyini demək mümkündür.

Vanqa deyirdi: "2011-ci ildə dünya dəyişir, Şərqdə kimyəvi yağışlar yağır və bütün heyvanlar ölür". 2011-ci il: Gündoğar ölkə Yaponiyada zəlzələ və sunami baş verdi, nəticədə "Fukisama" AES-in bir neçə blokunun sıradan çıxması kimyəvi zəhərləmə ilə nəticələndi. Nəticələr çox bədbin olmasa da, Şərqdə Vanqanın dedikləri baş vermişdi.

Vanqa: "İlk baharda Şərqdə savaş başlayacaq, kimyəvi silahlar istifadə ediləcək. 3-cü Dünya savaşına başlayacaq". 2011-ci ildə "Ərəb baharı" adı verilən proses Şərqi bürüdü. Bir çox hakimiyyətlər yıxıldı, dövlətlər iqtisadi zərərdə gördü, lokal müharibələr baş verdi. Lakin əsl müharibə Suriyada başladı. İlk olaraq, Əsədə qarşı müxalifətin vuruşması ilə başlayan daxili müharibədə beynəlxalq güclərin fikir ayrılığı Əsəd rejimin hakimiyyətdən getməsinə mane oldu. Daha sonra Suriya "cihad müharibəsi" müstəvisinə keçdi.

Vanqa: "Dünyanın incə ipinin qopması Suriyanın yox olması ilə başlayacaq".

Savaşı kimin qazanacağı sualına Vanqa "Savaşı iki tərəf də qa-

zanmayacaq, savaşı başqa tərəf qazanacaq", - deyir.

Həqiqətən, bu gün Suriyada tərəflərdən heç biri müharibəni uda bilmir, burada daha çox silah mafiyaları qazanc əldə edir. Qazanan üçüncü tərəfin kim olacağı hələ bəlli deyil. Vanqaya görə, Suriyadan sonra üçüncü dünya savaşına başlayacaq. Bura Ukraynanı da əlavə etsək, mövcud durum kritikdir. Hazırda Ukrayna beynəlxalq aləmdə yeni mərhələnin başlanması üçün fitil rolunu oynamaq üzrədir. Və daha sonra... Vanqa hesab edir ki, bu müharibədən Rusiya az təsir görəcək: "Rusiyanın təsir görməməsi maraqlıdır. III Dünya müharibəsindən sonra 2016-cı ildə Avropa boş və soyuq olacaq, yaşamaq mümkün olmayacaq". Bunun baş verməsi yaxın perspektivdə çətin görünür. Lakin Ukraynadan sonra Kremlin qaz rıçağını işə salması Avropanı, xüsusilə də "Köhnə qitə"nin Şərqi hissəsini soyutmaqdadır.

Qeyd edək ki, Vanqanın bir çox öncəgörməsi gerçəkləşib. Vanqa fenomenininin tədqiqatçısı professor Rozanov belə olaylardan 7 minini toplayıb. Ancaq hamıya tanış olan bir neçə məhşər öncəgörmə və bu deyimləri yozan tədqiqatçıların, həmçinin şahidlərin açıqlamalarından nümunələrdə Vanqanın qabiliyyəti barədə kifayət qədər təsəvvür oyatmaq mümkündür. 1942-ci ildə Vanqa Bolqar

çarı Borisə deyir: "Sənin hakimiyyətin genişlənəcək. Ancaq özünü 28 avqust tarixli günə hazırla". 28 avqust 1943-cü ildə Bolqar çarı Boris ölür.

1968-ci ilin yanvar ayında Vanqa deyir: "Praqanı xatırlayın. Praqa tezliklə akvariuma dönəcək, sərşənlər burada balıq tutacaqlar. Bəli, bəli, məhz belə də olacaq". 1968-ci ilin avqustunda Sovet qoşunları Çexoslovakiyaya girdi.

1989-cu ildə Vanqa xəbərdarlıq edir: "Qorxu, qorxu! Amerikalı əkiz qardaşlar onlara tuşlanmış dəmir quşların təsirindən yığılaçaqlar. Günahsız insan qanı axacaq". 2001-ci ildə terrorçuların təyyarələrlə hücumundan sonra Amerikada Dünya Ticarət Mərkəzinin "əkiz bina"sı dağılır, xeyli günahsız insan tələf olur.

90-cı ilin əvvəlində Rusiyada siyasi çekişmələr dövründə Vanqa deyir: "Hamı elə bilir ki, onun Rusiyada mövqeləri hələ güclüdür. Ancaq hakimiyyətə ən az səs toplayanlardan biri gələcək". Həqiqətən, bir neçə aydan sonra heç kimin gözləmədiyi halda Rusiyada hakimiyyətə Boris Yeltsin gəlir. 1980-ci ildə Vanqa atom qorxusundan bəhs edir. "Kiyev yaxınlığında böyük bir partlayış olacaq. İnsanlar bu partlayışdan illərlə əziyyət çəkəcəklər". Bir neçə il sonra bütün dünyanı dəhşətə gətirən Çernobil Atom Elektrik Stansiyasında qəza baş verdi.

Bu öncəgörmədən sonra isə çoxları qoca görücünün ağılı itirdiyini düşündü: "Əsrin axırında, ya 1999, ya da 2000-ci ildə Kursk su altında qalacaq və bütün dünya ona matəm tutacaq". Bəli, insanlar Kursk kimi bir şəhərin su altında qalacağı barədə deyilənə bir az da istehza ilə yanaşıydılar. Ancaq düz 20 il sonra Rusiyanın "Kursk" atom sualtı gəmisi həqiqətən su altında qaldı.

Sirli sualtı anomaliyalar

Təbəriyyə gölündəki "Qum təpəsi"

2003-cü ildə arxeoloqlar Təbəriyyə gölündə, suyun 9 metrliyində dairəvi, daş strukturlu təpə aşkar etdilər. İngiltərədəki Stounhenci xatırladan və iki o ölçüdə olan bu obyektin konus formalı ba-

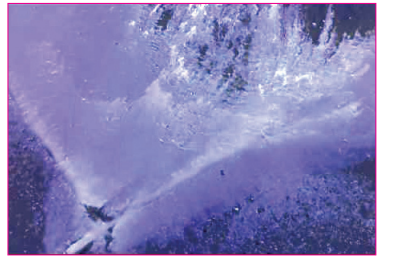
zalt daşlarından ibarətdir. Haqqında maraqlı fərziyələr irəli sürülən, daha çox kiçik qəbirüstü qum təpəsi hesab olunan bu obyekt hər hansı bir təpənin enişi də ola bilər. Onun nə məqsədlə tikildiyi və necə istifadə olunduğu da hələlik məlum deyil.

"Sualtı şəhər"

Kuba sahilində 2001-ci ildə aşkar olunan "sualtı şəhər" suyun 2 kilometr dərinliyində yerləşir. Alimlər bu sualtı şəhərin insan tərəfindən tikilə bilməyəcək qədər dərinlikdə olduğunu bildiriblər. 50.000 il yaşı olan şəhərin sonralar suların altında qaldığını ehtimal edənlər də az deyil.

Miçiqaq gölündə Stounhenç blokları

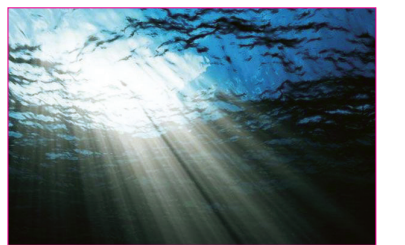
Stounhenç İngiltərənin məhşər tarixi daş abidəsi kimi tanınsa da, bu tipli daş bloklar arxeoloqlar tərəfindən Amerikada Miçiqaq gölünün dərinliyində də aşkar olunmuşdur. 2007-ci ildə suyun 12 metr dərinliyində ta-

qılın daşların hər biri sütun şəklindədir. Burada həmçinin 10.000 il yaşı olan nəslə kəsilmis heyvan qalıqları da tapılıb.

Baykal gölünün sirri

Sibirin cənubunda yerləşən Baykal gölü dünyanın ən qədim, ən dərin və ən böyük şirin sulu gölüdür. Faydalı qazıntı yataqları ilə zəngin göldə həm də dünyanın heç bir yerində rast gəlinməyən müxtəlif balıq növləri vardır. Beynəlxalq Fəza Stansiyasının astronautları 2009-cu ilin aprel ayında gölün cənubunda böyük, nazik, dairəvi buz qatını kəşf etmişdilər. Aprel ayında buz qatını

göldə görmək onları təşviş salmışdı. Daha qəribə isə bu buz qatının gölü iki silsiləyə ayırması idi. Bununla yanaşı, göldəki buz dairələrin mənşəyi hələ də sirt olaraq qalır. Ən maraqlısı isə, sahilə axın edən suyun temperaturunun normadan yüksək olmasıdır.

L. ŞİXƏLİYEVƏ

Bizdən demək**“Belələrini heç vaxt işə götürmürəm”****Və ya sirr verən sirmimizi də verəcək**

İş axtararkən ən vacibi CV-ni düzgün hazırlamaqdır. Bu, ilk müsahibəyə çağırılarkən yüzlərlə insanın arasından seçilmək üçün çox əhəmiyyətli-dir.

“Google” şirkətində İnsan Resursları direktoru Laszlo Bock, gənclərin CV-lərində ən çox yol verdikləri 5 səhvə və onların aradan qaldırılması zəruriyyətinə toxunub.

1. Yazı səhvləri

Bunun ən böyük səhv olduğunu hamı bilir. Ancaq əksəriyyət bu səhvlərə yol verir. 2013 Career Builderda nəşr olunan bir anketə görə, CV-lərin 58 faizində yazı səhvləri var. Əslində törcümeyi-hallarını diqqətli yazanlar, belə səhvləri etməyə daha meyilli olurlar. İşəgötürən üçün işə yazı səhvləri işçinin detallara əhəmiyyət vermədiyini anlamına gəlir.

2. Uzunluq

Hamı tərəfindən qəbul edilən bir qayda var: hər 10 illik təcrübə üçün CV-də 1 səhifəlik yer ayırılmalıdır. 3,4 və ya 10 səhifəlik törcümeyi-hal heç kim diqqətlə oxumur. Blaise Paskalın da dediği kimi, “Sizə daha qısa bir məktub yazardım, amma təəssüf ki, vaxtım yox idi”. Qısa yazılmış CV bir neçə səhifəlik CV-dən diqqəti daha çox cəlb edir. Çünki, belə CV-lər sintez edə bilmə qabiliyyətiniz və haqqınızdakı ən əhəmiyyətli məlumatları önə çıxarmaq bacarığınızın olduğunu göstərir.

3. Forma

Əgər bir dizayner və ya sənətçi olaraq iş axtarırsınızsa, diqqət etməyiniz gərəkən şey CV-nizin sadə olmasıdır. Ən az 10-luq şriftdən istifadə edin və 1,5 sm sətirarası boşluğu buraxın. Ağ kağıza, qara rənglə yazı yazın. Sətirlər arasında ardıcıl boşluqlar buraxın, sütunları seçin, adınız və ünsiyyət məlumatlarınıza hər səhifədə yer verin.

4. Gizli məlumatlar vermək

Bir dəfə əlimə bir CV keçdi. Müraciət edən adam ölkənin ən məşhur 3 məsləhət şirkətində çalışırdı. Firmanın işə çox möhkəm bir gizlilik siyasəti vardı: müştərilərin adları əsla paylaşılmamalıydı. Namizəd işə öz keçmişindən belə yazmışdı: “Redmond, Vaşinqtondakı çox böyük bir proqram şirkəti üçün məsləhət edirdim”.

Rədd

İşəgötürən ticarət sirləri gizli tutmağınızı gözləyərkən, siz “nə qədər möhtəşəm olduğumu göstərim və daha yaxşı bir işə girim” deyər düşünürsünüz. Bundan sonra kiçik araşdırma apardıq və CV-də ən az 10 faiz gizli məlumatların açıqlandığını fərq etdik. Bir işəgötürən olaraq bu tip namizədləri işə almıram. Çünki digər şirkətin ticarət sirmisini verən, sabah sənin də şirkətinin sirmisini verə bilər.

5. Yalan məlumat vermək

Bu, həqiqətən ürəyimi qırır. CV-nizə yalan məlumatlar yazmağa dəyməz. İnsanlar diplomları ilə, şirkətdə nə qədər işlədikləriylə, satış nəticələriylə əlaqədar davamlı yalan söyləyir, hər şeyi onların əleyhinə inkişaf etmiş kimi izah edirlər. Yalan danışmaq 2 böyük problemə yol açır: 1. Yalan danışdığımız asanca aşkara çıxarılır. 2. Yalanlar sizi sonsuza qədər təqib edəcək.

Baxın, CV-nizi belə məhv edirsiniz. Etməyin! İşə götürən ticarətçilər ən yaxşı işçiləri tapmaq istəyirlər. Bu səbəbdən uğurlu karyera qurmaq üçün bu məlumatlara diqqət edin.

İnsan dahi doğulur, yoxsa dahi-lik sonra qazanılır? Bəs dahi-lerin uğurlarının sirri nədir? Kəşfləri ilə dünyanı heyrətə gətirən alim, fizik, filosof və yazar Albert Eynşteynin uğur düsturunu təqdim edirik. Eynşteyn həyatda və işdə uğur əldə etməyin yollarını gənclərə belə izah edir.

1. Maraqlarınızın arxasınca gedin

Mənim xüsusi bir qabiliyyətim yoxdur ... Sadəcə, mən məni maraqlandıran şeylərin arxasınca sonuna qədər getməyi hər zaman sevmişəm. Kim nə deyirsə desin, maraqlarınızın arxasınca gedin. Sizi həyatda ən çox nə maraqlandırır? Bu haqda heç fikirləşmişinizmi? Məsələn, məni hər zaman niyə bəzi insanların uğur əldə etdiyi, digərlərinin isə şanssız olduğu maraqlandırır. Bunun üstündə illərlə baş sındırdım və belə bir nəticəyə gədim ki, əgər hansısa bir işdə uğur əldə etmək istəyirsinizsə, bu iş ilk növbədə sevdiyiniz iş olmalıdır. Bu işdə maraqlarınızın ardınca getsəniz, uğur əldə edərsiniz.

2. Əzmlil olun!

Başladığınız işi bitirməyi bacarın. Mən ağıllı olduğumdan deyil, sadəcə, problemləri həll etməmiş geri çəkilmədiyimə görə uğur əldə edirəm. Poçt markası çox qiymətli dir. Çünki gedəcəyi yerə çatana qədər məktuba yapışıb qalır. Poçt markası kimi olun, məqsədinizə yapışıb qalın.

3. Bir iş görəndə, bütün enerjinizi ona sərf edin

İki qarpozı bir əldə tutmaq olmaz. Bəlkə də tuta bilərsiniz, amma eyni də-

Uğur düsturu

rəcədə yaxşı alınmayacaq. İndiyə fokuslanın və bütün enerjinizi bu anda gördüyünüz işə verin.

4. Xəyal gücü güc verər

Xəyal gücü gələcəyinizin güzgüsüdür. Təxəyyül hər şeydir. Sizi gözləyən gözəlliklərin ön izləməsi kimidir. Təxəyyül məlumatdan daha əhəmiyyətlidir. Xəyal gücünüz gələcəyinizi təyin edir. Zəkanın gerçək göstəricisi xəyal gücüdür, məlumat deyil. Buna görə təxəyyülünüzün kobudlaşmasına imkan verməyin.

5. Səhv etməkdən qorxmayın

Uğur əldə etmək istəyirsinizsə, səhv etməkdən qorxmayın. Heç səhv etməyən bir insan yeni bir şey sınaq etməyə bilməzsiniz. Əhəmiyyətli olan tək an indidir.

6. Anı yaşayın

Mən gələcəyi heç fikirləşmədim, nə də olsa gələcək. Dünəni və ya sabahı dəyişdirə bilmərik, ona görə bu anı yaşayın. Gələcəyi nizamlamanın tək yolu, ola bildiyiniz qədər indi də olmaqdır. Bu anda dünəni, ya da sabahı dəyişdirə bilməzsiniz. Əhəmiyyətli olan tək an indidir.

7. Dəyərlər yaradın

Uğurlu insan olmağa deyil, daha çox dəyərli insan olmağa çalışın. Dəyərli olsanız, uğur özü gəlib sizi tapacaq. Müvəffəqiyyətli olmağa deyil, qiymətli

olmağa çalışın. Zamanınızı müvəffəqiyyətli olmaq üçün xərcləməyin. Dəyərlər yaradın. Əgər qiymətli olsanız, müvəffəqiyyət özü gələcək.

8. Fərqli sonlar gözləməyin

Əgər hər günü eyni yaşayıb, yerinizdə addımlayırsınızsa, nə vaxtsa hamıdan fərqlənəcəyinizi heç düşünməyin. Həyatınızı dəyişdirmək istəyirsinizsə, birinci özünüzü dəyişin.

9. Bilik təcrübədən gəlir

Bilgi oxuduğunuz kitablardan deyil, əldə etdiyiniz təcrübələrdən qazanırsınız. Hər hansı mövzunu müzakirə edə bilərsiniz, amma bu sizə fəlsəfi anlayış qazandıracaq. Amma bu mövzunu dərinlən bilmək istəyirsinizsə, ilk növbədə təcrübədən keçirməlisiniz.

10. Qaydaları öyrənin ki, daha yaxşı oynayasınız

Oyunun qaydalarını öyrənmək məcburiyyətindəsiniz. Bu sizə hamıdan yaxşı oyun oynamağı təmin edəcək. Həyatda etməli olduğunuz 2 şey var:

1. Oynadığınız oyunun qaydalarını öyrənmək.

2. Oyunu hamıdan yaxşı oynamağı istəmək.

Bu iki şərti yerinə yetirərsəniz, uğur da sizinlə olacaq. Sizin marağınızı çəkən şey nədir? Mənim maraqlandığım niyə bəzi insanların müvəffəqiyyətli olub, bəzilərinin müvəffəqiyyətli ola bilməməsidir. Buna görə də illərcə müvəffəqiyyət üzərində çalışdım. Marağınızın arxasınca getsəniz, müvəffəqiyyətli olarsınız.

Qan verin ki...

Amerika Tibb Assosiasiyasının araşdırmalarına görə, donorluq insanın immunitətinə müsbət təsir göstərir.

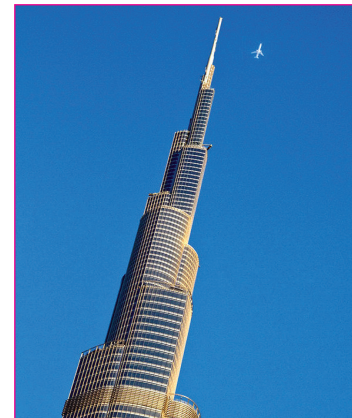
Qanvermə ürək tutmaları ehtimalını azaldır. Mütəxəssislər 40-60 yaşlarında olan 2682 nəfərin səhhətini yarım il ərzində izləmişlər. Tədqiqatlar göstərmişdir ki, mütəmadi olaraq qan verən insanlarda ürək tutmaları və ya insult ehtimalı 10 faiz həddində yaxşılaşmağa doğru dəyişir. Eyni zamanda, digər tədqiqatlar donorluq ilə onkoloji xəstəliklərə tutulma riskinin azalması arasında qarşılıqlı əlaqə olduğunu göstərir. Bu onunla bağlıdır ki, qanın tərkibində dəmirin miqdarı çox olduqda, sərbəst radikalın sayı artır və qan damarlarının divarçıqları sərtləşir. Qanın tərkibində dəmirin səviyyəsini azaltmaq üçün bir-iki dəfə qan vermək kifayətdir. Başqa sözlə, qan verənin müxtəlif xəstəliklərdən qanı da az qaralır.

Bir-birindən hündür qüllələr

XVIII əsrin sonlarında ucaldılan və Fransanın simvollarından biri sayılan Eifel dünyanın ən möhtəşəm hündür qülləsi hesab olunurdu. Amma son illərdə müxtəlif ölkələrdə ucaldılan qüllələr Eifeli arxada qoymuşdur.

Parisdə çıxan “Le Point” jurnalı dünyanın 10 ən hündür qülləsinin siyahısını dərc etmişdir. Siyahıya Şanxayda 2014-cü ildə istifadəyə verilən 838 metrlik qüllə başçılıq edir. İkinci yerdə gələn Dubaydakı Bürc Xəlifə qülləsinin hündürlüyü 828 metrdir. 2004-cü ildə Tayvanda tikilən Təpə qülləsi 508 metrle üçüncü yeri tutur.

Sonrakı yerləri 2008-ci ildə Şanxayda istifadəyə verilmiş Maliyyə Mərkəzi (hündürlüyü

492 metr), Hangoqdakı Ticarət Mərkəzi (484 metr), 1998-ci ildə ucaldılan Malayziyanın Kuala-Lumpur (452 metr), 1974-cü ildə Çikaqoda tikilən Saars Tower (442 metr), Çində 2009-cu ildə inşa olunan Gu-

angzhou (438 metr), Şanxayda 1998-ci ildə ucaldılan Sin Mu (421 metr) qüllələri bölüşürlər.

Siyahıda sonuncu, onuncu yeri 2009-cu ildə Çikaqoda ucaldılan 415 metrlik Beynəlxalq Zəfər oteli tutur.

Hind okeanında təyyarənin qanadı tapılıb

Malayziyanın Baş naziri Nəcib Rəzzaq bu günlərdə Hind okeanında, Fransaya mənsub olan Reyunyon adasında tapılmış qanad parçasının ötən il itkin düşmüş Malayziya hava yollarının sərnəşin təyyarəsinə aid olduğunu bildirmişdir. Bu barədə “Sinxua” agentliyi xəbər verir.

Məlumatla görə, hökumət başçısı xarici ekspertlərə istinadən təsdiqləmişdir ki, okeandan çıxarılan qanad fraqmenti MH-370 reysi ilə uçan və indiyədək barəsində heç bir məlumat olmayan təyyarəyə aiddir. Rəzzaq itkin düşmüş təyyarənin Hind okeanının cənubunda qəzaya uğradığının sübuta yetirildiyini vurğulamışdır.

Bu arada Malayziyanın nəqliyyat naziri təyyarənin axtarış rayonunun genişləndirilməsini və oraya ada ətrafındakı okean akvatoriyasının da daxil olunmasını istəmişdir. Bundan əvvəl Reyunyonda iki iri

qalıq - qapıya oxşayan və qanad parçasını xatırladan fraqmentlər tapılmışdı.

Xatırladaq ki, Malayziya hava yolları aviashirkətinin “Boing-777” sərnəşin təyyarəsi ötən il martın 8-də Kuala-Lumpurdan Pekinə uçarkən yoxa çıxmışdı. İndiyədək aparılan axtarışlar heç bir nəticə verməmişdi. MH-370 reysi ilə uçan təyyarədə 227 sərnəşin və 12 heyət üzvü olmuşdu.

Rusca-İngiliscə-Azərbaycanca dənizçilik terminlərinin izahlı lüğəti

(Əvvəli ötən nömrələrimizdə)

Магелланов пролив

STRAIT OF MAGELLAN

Соединяет Атлантический и Тихий океаны. Длина - около 310 миль, ширина колеблется от 1,5 миль до 22 миль, в самом узком месте составляет 0,5 миль. Пролив открыт и впервые пройден Магелланом в 1520 г. Правовой режим Магелланова пролива установлен подписанным 23 июля 1881 г. в Буэнос-Айресе двусторонним договором между Аргентиной и Чили. В соответствии с договором Магелланов пролив объявляется навсегда нейтральным и свободным для судоходства всех наций. Принцип свободы судоходства через пролив распространяется на торговые суда и военные корабли всех государств без проведения различий для мирного и военного времени. В соответствии с положениями Конвенции ООН по морскому праву Магелланов пролив относится к международным проливам, соединяющим части открытого моря и имеющим значение мировых водных путей для международного судоходства. К нему полностью применим установленный конвенцией для таких проливов режим транзитного прохода, т.е. свобода судоходства и воздушной навигации для судов и летательных аппаратов всех стран на условиях равенства.

Максимально возможный убыток

POSSIBLE MAXIMUM LOSS

В страховании максимальный убыток, вероятность появления которого вследствие одного события достаточно велика. Эта вероятность рассматривается с учетом реальных возможностей его наступления, различных совпадений, при этом вероятность стихийных бедствий не учитывается.

Максимально денежный убыток

POSSIBLE MAXIMUM ESTIMATED LOSS

В страховании денежный убыток, который может понести страховщик по одному риску в результате одного страхового случая (пожара, взрыва и т.п.)

Максимальная ответственность перевозчика

PACKAGE LIMITATION

Ответственность перевозчика за грузовое место, согласованная между сторонами договора или определенная законом в случае потери или повреждения груза.

Малаккский пролив

STRAIT OF MALACCA

Пролив между полуостровом Малакка и островом Суматра. Соединяет Андаманское и Южно-Китайское моря. Имеет длину свыше 430 миль при наименьшей ширине 21,6 мили. В соответствии с Конвенцией ООН по морскому праву к проливу в полной мере применим принцип транзитного прохода,

М

Magellan boğazi

Atlantik və Sakit okeanları birləşdirir. Uzunluğu təxminən 310 mil, eni 1,5 mildən 22 mildək, ən dar yeri 0,5 mildir. Boğazı 1520-ci ildə Magellan kəşf etmiş və ilk dəfə oradan keçmişdir. Magellan boğazının hüquqi rejimi 1881-ci ilin iyul ayının 23-də Buenos-Ayresdə Argentina ilə Çili arasında imzalanmış iki-tərəfli müqavilə ilə müəyyənləşdirilmişdir. Müqaviləyə müvafiq olaraq Magellan boğazı bütün millətlərin gəmiçiliyi üçün həmişəlik bittərəf və sərbəst elan olunur. Boğazda sərbəst dəniz üzgüçülüğü prinsipi sulh və müharibə vaxtına fərq qoyulmadan bütün dövlətlərin ticarət və hərbi gəmilərinə şamil edilir. Dəniz hüququ haqqında BMT Konvensiyasının müddəalarına müvafiq olaraq Magellan boğazı açıq dəniz sahələrini birləşdirən beynəlxalq boğazlara aiddir və beynəlxalq dəniz üzgüçülüğü üçün dünya su yolları əhəmiyyətinə malikdir. Belə boğazlar üçün konvensiya ilə müəyyənləşdirilmiş tranzit keçid rejimi, yəni bütün dövlətlərin gəmiləri və uçan aparatları üçün dəniz üzgüçülüğünün və hava naviqasiyasının sərbəstliyi Magellan boğazına münasibətdə tamamilə tətbiq edilə bilər.

Mümkün olan maksimal zərər

Sığortada bir hadisə üzündən başvermə ehtimalı kifayət qədər böyük olan maksimal zərər. Bu ehtimal onun başlanmasının real imkanları, müxtəlif təsadüflər nəzərə alınmaqla baxılır, bu zaman təbii fəlakətlər ehtimalı nəzərə alınmır.

Maksimal pul itkisi

Sığortada sığortaçının bir sığorta hadisəsi (yanğın, partlayış və s.) nəticəsində bir risk üzrə məruz qala biləcəyi pul itkisi.

Daşıyıcının maksimal məsuliyyəti

Yükün itirildiyi, yaxud zədələndiyi halda daşıyıcının yük yerinə görə müqavilə tərəfləri arasında razılaşdırılmış və ya qanunla müəyyənləşdirilmiş məsuliyyəti.

Malakka boğazi

Malakka yarımadası ilə Sumatra adası arasında boğaz. Andaman və Cənubi Çin dənizlərini birləşdirir. Ən dar yeri 21,6 mil, uzunluğu 430 mildən yuxarıdır. Dəniz hüququ haqqında BMT Konvensiyasına müvafiq olaraq bu boğaza dəniz üzgüçülüğünün və uçuşların sərbəst həyata keçirilməsi kimi ba-

понимаемый как осуществление свобод судоходства и полетов, что в полной мере соответствует многолетней практике использования Малаккского пролива. Отличительной особенностью Малаккского пролива является наличие мелководных участков с глубинами 20 метров.

Манифест

MANIFEST

Документ, содержащий перечень коносаментов и представляемый судовой администрацией таможенным органам, агентам и стивидорным компаниям в портах. В манифест, составляемый на основании выписанных коносаментов, включаются обычно следующие данные: наименование судна, порт погрузки, номера коносаментов, наименование, масса, объем и количество груза по каждому коносаменту, наименование отправителей и получателей груза, маркировка груза и др. Количество экземпляров манифеста, сроки и порядок их предъявления определяются обычаями портов и местным законодательством. Законодательство ряда стран предусматривает необходимость легализации манифеста консульством страны порта назначения груза.

Марджин

MARGIN

Право судовладельца, осуществляемое капитаном, определить окончательное количество груза, подлежащего погрузке предусмотренным чартером как предела "полного груза". Марджин устанавливается в процентном отношении (+/- 5 % или +/- 10 %) к номинальному количеству груза. В некоторых случаях фрахтователи требуют судовладельца заранее (до прибытия судна в порт погрузки) заявить о точном количестве принимаемого груза.

Маркировка

MARKING

Условные обозначения и данные, наносимые на упаковку грузовых мест с целью избежания их засоривания и создания условий для сохранной перевозки грузов с учетом их физико-химических и транспортных особенностей. Различается товарная, отправительская, специальная и транспортная маркировка. В зависимости от требований государственных стандартов и условий договора купли-продажи маркировка обычно содержит следующие данные: а) товарная - наименование товара, заводскую марку, номера заказа или наряда, сорт, время выпуска; б) отправительская - пункты отправления и назначения, наименование отправителей и получателей, общее число мест, масса брутто и нетто; в) специальная - предупредительные надписи и знаки, предписывающие способ обращения с товаром при его хранении, перегрузке и перевозке; г) транспортная - число мест в партии, перевозимой по одному транспортному документу, и порядковый номер грузового места в партии.

Отправительская, товарная и специальная маркировка наносится грузоотправителем, транспортная - перевозчиком или его агентом.

Manifest

Konosamentlərin siyahısından ibarət olan və limanlarda gömrük orqanlarına, agentlərə və stividor şirkətlərinə gəmi rəhbərliyi tərəfindən təqdim edilən sənəd. Yazılmış konosamentlər əsasında tərtib edilən manifestə adətən aşağıdakı məlumatlar daxil edilir: gəminin adı, yükləmə limanı, konosamentlərin nömrəsi, hər bir konosament üzrə yükün adı, kütləsi, həcmi və miqdarı, yükqöndərənlərin və yükalanların adları, yükün markalanması və s. Manifestin nüsxələrinin sayı, onların təqdim olunma müddətləri və qaydaları liman adətləri və yerli qanunvericiliklə müəyyən edilir. Bir sıra ölkələrin qanunvericiliyi yükün təyinat limanının məxsus olduğu ölkənin konsulluğu tərəfindən manifestin leqallaşdırılmasının zəruriliyini nəzərdə tutur.

Marcin

Çarterdə «tam yüklənmə» həddi kimi nəzərdə tutulan, yüklənməli olan yükün son miqdarını müəyyənləşdirməklə bağlı kapitana tərəfindən həyata keçirilən gəmi sahibinin hüququ. Marcin yükün nominal miqdarına faiz nisbətində (+/- 5 % və ya +/- 10 %) müəyyən edilir. Fraxtedənlər bəzi hallarda gəmi sahibindən qəbul edilən yükün dəqiq miqdarını əvvəlcədən (gəmi yüklənmə limanına gələnədək) bildirməyi tələb edirlər.

Markalama

Yükləri yenidən çeşidləməmək və onların fiziki-kimyəvi, nəqliyyat xüsusiyyətlərini nəzərə almaqla salamat daşınması üçün şəraitin yaradılması məqsədi ilə yük yerlərinin qabları üzərinə qeyd edilən şərti işarələr və məlumatlar. Mal, göndəriş, xüsusi və nəqliyyat markalaması fərqləndirilir. Dövlət standartlarının tələblərindən və alış-satış müqaviləsinin şərtlərindən asılı olaraq, markalama adətən aşağıdakı məlumatları əhatə edir: a) mal markalaması - malın adı, zavod markası, sifariş və ya naryad nömrəsi, növü, buraxılış vaxtı; b) göndəriş markalaması - göndərilmə və təyinat məntəqələri, yükqöndərənlərin və yükalanların adları, yerlərin ümumi sayı, brutto və nettonun kütləsi; c) xüsusi markalama - malın qorunub saxlanması, yenidən yüklənməsi (bir yerdən başqa yerə) və daşınması zamanı onunla necə rəftar etmək üsulunu bildirən xəbərdarlıq qeydləri və işarələri; ç) nəqliyyat markalaması - bir nəqliyyat sənədi üzrə daşınan yük partiyasında yerin sayı və həmin partiyada yük yerinin sıra nömrəsi.

Göndəriş, mal və xüsusi markalama yükqöndərən, nəqliyyat markalaması isə daşıyıcı və ya onun agenti tərəfindən qeyd olunur.

(Davamı var)

Akulaların hücumuna görə çimərliklər bağlanıb

Yaponiyanın İbaraki prefekturasında akulaların hücum təhlükəsinə görə çimərliklər bağlanmışdır. Yerli KIV-in verdiyi xəbərə görə, 9 yerdə vətəndaşların istirahətinə məhdudiyət qoyulmuşdur.

Rəsmi hakimiyyət orqanları bildirir ki, ötən həftə Hokota şəhərinin sahilində sularında ümumilikdə 16 akula görünmüşdür. Vəhşi balıqlar çərşənbə, cümə axşamı və cümə günlərində yerli sakinlərin istirahət etdikləri çimərliklərə yaxınlaşmışlar.

İstirahət edənlərin həyatına təhlükə yarandıqı üçün İbaraki prefekturasının administrasiyası Hokota, Kamisu şəhərlərində, habelə Oarai yaşayış məntəqəsindəki çimərlikləri bağlamaq qərarına gəlmişdir. Bildirilir ki, akulaların sahilində suları tərk etməsi təsdiqləndikdən sonra çimərliklər yenidən açılacaq.

Region rəhbərliyi yerli sakinləri qəbul olunmuş qərarlara ciddi yanaşmağı və məhdudiyətlər aradan qaldırılmayanaqədək suya girməməyi tövsiyə edir.

Delfinlər özlərini sahilə atıblar

Kanadanın şərq sahillərində özünü quruya atan 16 qara delfindən 6-sı həlak olub. "Ecoportal.ru" saytı xəbər verir ki, heyvanlara yardım edən 25-ə yaxın yerli sakin onların üzərinə vedrələrlə su töküblər. Delfinlərdən 10-unu xilas etmək mümkün olub. Okean qabarması zamanı isə onlar suya buraxılıb.

Sakinlərin sözlərinə görə, heyvanlar ölkənin balıqçılıq nazirliyinin mütəxəssisləri gələnədək xilas edilib. Bu məməlilərin uzunluğu 3,6 metrədən 8,5 metrədək olur. Çəkiliyi isə orta hesabla 800 kiloqram təşkil edir, amma 3 tona qədər olanları da var. Çənələrinin altında ağ ləkələr istisna olmaqla, tam qara rəngdə olduqları üçün onları qara delfinlər adlandırılır. Qara delfinlər Atlantik, Sakit və Hind okeanlarının sularında yaşayırlar.

TURAL

Batmış gəmidə milyon dollarlıq sərvət tapıblar

ABŞ-ın Florida ştatında xəzinə ovçuları ailəsi 300 il əvvəl batmış gəmidə qiyməti 1 milyon dollardan çox olan ispan qızıl tapıb.

"The Local" <<http://www.thelocal.com/>> xəbər verir ki, bu barədə batmış gəminin 2010-cu ildə bütün hüquqlarını alan Queens Jewels LLC şirkətinin rəhbəri Brent Brisben məlumat verib.

Erik Şmitt arvadı, bacısı və valideynləri ilə birgə apardıqı axtarışlar zamanı 51 qızıl sikkə və 12 metrlik qızıl zəncir tapıblar.

Nəşrin məlumatına görə, 300 il əvvəl Florida sahillərində Havanadan İspaniyaya gedən 11 gəmi fırtınaya düşərək batıb. Hadisə zamanı mindən çox insan suda boğularaq ölüb, 400 milyon dollarlıq xəzinə isə okeanın dibinə düşüb.

The Local qeyd edir ki, bu Şmitt və ailəsinin artıq 3-cü tapıntısıdır.

ABŞ qanunlarına əsasən, tapılan xəzinənin 20 faizi yerli muzeyə veriləcək, qalan 80 faiz isə Brisbenin şirkəti və Şmitt ailəsi arasında bölünəcək.

Tahir DADAŞOV

YARIZARAFAT, YARIGERÇƏK

- ☞ Səhiyyə Nazirliyi xəbərdarlıq edir: yalan danışmaq başqalarının səhhəti üçün zərərli.
- ☞ Təmizlik yaxşı şeydir. Pis olsaydı, hamı özünü təmizə çıxarmağa çalışmazdı.
- ☞ Düz danışmaq üçün hansı dərcədə əyri oturmaq lazımdır?
- ☞ Xoşbəxtliyin pulda olmadığını mən də bilirəm. Amma onu da bilirəm ki, xoşbəxtlik kasıbçılıqda da deyil.
- ☞ Bir gün övladlarımızın sizə biganəliyindən gileyilməmək üçün valideynlərinizin səcdəsində durun.
- ☞ Əmin olmadığımız heç nəyi dilinizə gətirməyin. Sonra

- fakt qarşısında diliniz qısa olacaq.
- ☞ Bir adamın bir neçə baltası ola biləcəyini nəzərə alsaq, yıxılan ağaca dəyən baltaların sayı balta vuranların sayından çox olar.
- ☞ Ən pis ucuzlaşma insanın ucuzlaşmasıdır.
- ☞ Özünü ağıl dəryası sayanların sayı artdıqca, mənim vəziyyətim pisləşir. Üzə bilmirəm axı...
- ☞ Nəzərə alsaq ki, igid basdığını kəsməz, kəsilə-kəsilə qalanların sayından "igidlər" in dəqiq sayını bilmək olar.
- ☞ Hətta ən mahir ticarətçilər də günü-günə satmaqdan bir şey qazana bilməzlər.

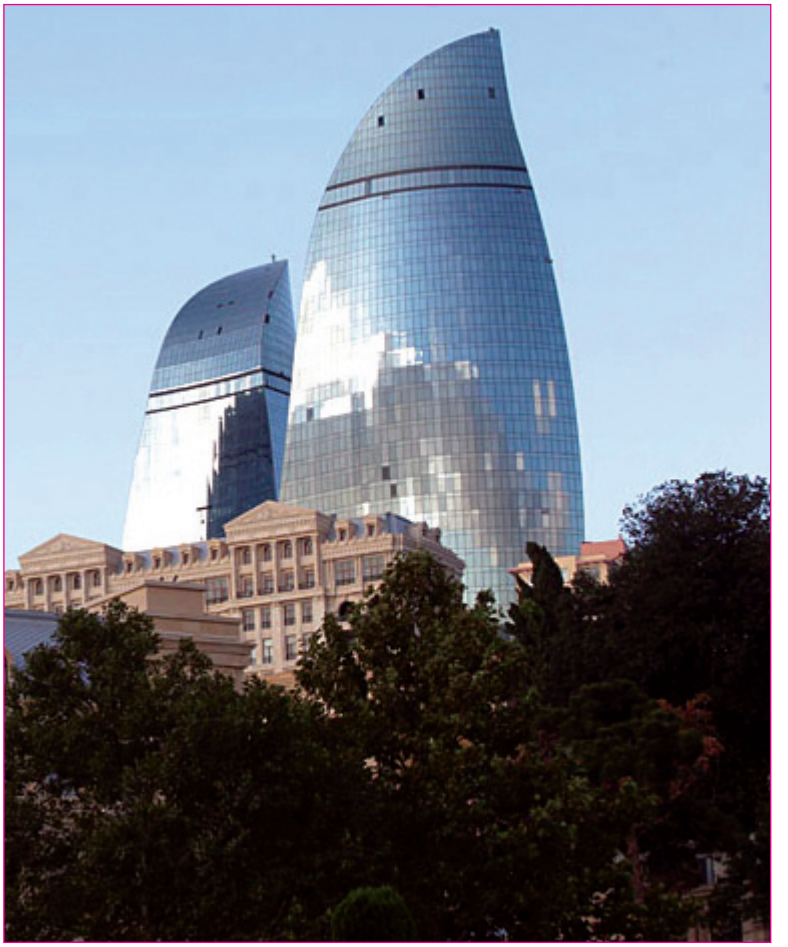
- ☞ Yuxarı da baxın, aşağı da. Sağa da baxın, sola da... Gimnastika olduğu üçün ən azı sağlamlığınıza xeyri var.
- ☞ Basdığını kəsməyən də var, basmadığını "asıb-kəsən" də.
- ☞ İş yeri elə yerdir ki, səhər gəlmək, axşam isə ertəsi gün bir də gəlməyin əzabını çəkməmək üçün evə getmək istəmirsən.
- ☞ Adətən işləyəni və bir də, işləməyi bacarıb, amma işləmək istəməyeni danırlar. Əlindən heç nə gəlməyənə heş kimin işi olmur.
- ☞ Sevgi qarşılıqlı olmalıdır, niyə pulun sevmədikləri də pulu çox sevirlər?
- ☞ Qarşından qış gəlir. Çox adamın isə ipinin üstünə odun yığmaq olmur...

Rasif TAHİROV

"DƏNİZ"İN GÜLLÜŞ PƏYİ

- Qazdığı quyunun dərinliyi nə qədər olur? ***
- Kimə? ***
- Yaxşı mühasibin pis mühasibdən fərqi nədir? ***
- Fərq həmişə rəqəmlərində olur. ***
- Siz də əminsiniz ki, xoşbəxtlik pulda deyil? ***
- Əlbəttə. Görmürsünüz, pulum yoxdur? ***
- Hansı səhv daha yaxşıdır: etdiyim, yoxsa edəcəyim? ***
- Nəticə çıxarmırsansa, etdiyim. ***
- Bir-iki sualla siz onun fərari olduğunu hardan bildiniz? ***
- Bunu bilməyə nə var ki?! O, verdiyim bütün suallara cavab verməkdən qaçırdı... ***
- Yuxarıdakı qonşularınızdan narazılığınız yoxdur ki? ***
- Nəzərə alsaq ki, su aydınlıqdır, yox. ***
- Ətrafındakılara necə münasibət bəsləsəm, daha doğru olar? ***
- Bunun üçün ətrafındakıların ətrafına nə məqsədlə topladığınızı bilmək gərəkdir. ***

Rasif TAHİROV

Pasportunu göstər, deyim hara gedə bilərsən

"Passport Index" internet saytı dünyada ən güclü və etibarlı pasportlara malik ölkələrin siyahısını dərc edib.

Tərtib edilən siyahıda ilk növbədə ölkənin diplomatik çəkisi nəzərə alınır. Reytingə Amerika Birləşmiş Ştatları və Böyük Britaniya başçılıq edirlər. Bu ölkələrin vətəndaşları pasportları ilə 147, sonrakı yerdə gələn Fransa, Almaniya və Cənubi Koreya sakinləri 145 ölkəyə vizasız səfər edə bilirlər.

İtaliya və İsveç vətəndaşlarının 144, Danimarka, Finlandiya, Hollandiya, Lüksemburq, Yaponiya, Sinqapur sakinlərinin 143, İsveçrə vətəndaşlarının isə 142 ölkəyə vizasız daxil olmaq imkanı var.

Siyahıda altmışıncı yerdə gələn Cənubi Sudan, Birma, Solomon sahil (Sakit Okean) və Fələstin sakinləri yalnız 28 ölkəyə sərbəst getmək hüququna malikdirlər.

Bir vaxtlar keçmiş Yuqoslaviya pasportu dünyanın ən güclü pasportu sayılırdı. Bu ölkənin pasportu ilə həm Qərb, həm də kommunist rejimli dövlətlərə getmək mümkün olurdu. Buna görə Yuqoslaviya pasportu ən bahalı pasport hesab edilirdi və qara bazarda 5-6 min dollara satılırdı.

Uzağı ilyarıma barışıq

Kədərin nə olduğu hər kəsə məlumdur. Amma yaqın çox az adam bilir ki, insan kədərli vaxtlarında dörd psixoloji mərhələdən keçir.

Bu mərhələlərdən birincisi şokdur və bir saniyədən bir neçə həftəyə kimi davam edə bilər. Kədərin birinci həddində olan adam fəallıq göstərmir, ətrafda baş verən hadisələrə laqeyd olur.

İkinci hədd əzabdır. Əzabın müddəti beş həftədən çox çəkir. Qüssənin ikinci psixoloji həddi zamanı insan daim narahatlıq keçirir, diqqətini toplamaqda çətinlik çəkir. Adətən, bu mərhələdə insanda səhhəti ilə bağlı problemlər başlayır.

Əzab müxtəlif xəstəliklərə səbəb olur.

Üçüncü hədd qəbul etməkdir. Yəni bu mərhələdə insan baş verən hadisə ilə barışıq. Üçüncü həddin nə vaxt başlayacağı insanın məşğuliyyətindən asılıdır. Aktiv əmək fəaliyyəti nə qədər çox vaxt aparırsa, hadisələrin gedişi ilə barışmaq da bir o qədər sürətlə baş verir.

Sonuncu hədd regenerasiya və ya bərpa olunmaqdır. Birqayda olaraq, sonuncu hədd baş vermiş hadisədən bir il-ilyarım sonra başlayır. O, xaricə təzahür etmədən, nadir iztirablar və sakit ruhi ağrı ilə müşayiət olunur.

Tahir DADAŞOV

Zəfəran, ay zəfəran...

Azərbaycanda elə bitkilər yetişir ki, onların dünyada analoqu yoxdur. Ətrinə, rənginə və müalicəvi əhəmiyyətinə görə hazırda qramı qızıldan baha olan Abşeron zəfəranı Azərbaycanın milli-maddi sərvəti hesab olunur.

Dünyada müalicəvi, həm də müqəddəs çiçək sayılan zəfəranın becərilməsi 3-4 min il bundan əvvələ təsadüf edir. Bəzi mənbələrdə qeyd olunur ki, bu nadir bitki Avropaya ərəb istilaları zamanı aparılmışdır. Qədim Misir, Babilistan, İran və digər Asiya ölkələrində, Romada təbiblər zəfəranla bir çox xəstəlikləri müalicə etmişlər. Zəfəranın Abşeron yarımadasına gətirilməsi isə təxminən VIII-IX əsrlərə təsadüf edir. Abşeronun

mülayim qışı, günəşli yayı və münbit torpağı zəfəranın becərilməsi üçün çox əlverişlidir. Bir kiloqram quru zəfəran almaq üçün 200 minə yaxın çiçək lazımdır. Azərbaycanda ən keyfiyyətli zəfəran Bilgəhdə yetişir.

Zəfəranın çiçəyi xoşbəxtlik hormonu - serotonini artırır, tonusu yüksəldir. Mədə-bağırsaq xəstəliklərinin müalicəsində əvəzsizdir, həzmə kömək edir. Onu iyləmək başağrısı, göy öskürək və ağciyər xəstəliklərini aradan qaldırır. Bu "xoşbəxtlik

çiçəyi" qaraciyər və öd kisəsinin fəaliyyətinə çox müsbət təsir edir, qadınların hormonal sistemini tənzimləyir, diş ətini azaldır və dişləri qüvvətləndirir. Xərçəng xəstəliyinin müalicəsində bu bitkinin rolu dünyanın bir sıra nüfuzlu

media orqanında qeyd edilmişdir. Göz xəstəliklərinin müalicəsində stəkana 5 qurudulmuş zəfəran telinin üzünə 2 xörək qaşığı qaynar su əlavə edərək dəmə qoyurlar. İki dəqiqədən sonra təmiz pambığa 2-3 damcı hopdurub səhər və axşam gözü silirlər. Əvvəlcə 3, ikinci gün 5, üçüncü gün 7, dördüncü gün isə 10 dəfə silmək lazımdır. Bu müalicə nəticəsində gözün görmə qabiliyyəti yaxşılaşır. Beş qurudulmuş zəfəran teli əzilib toz halına salınır. Sonra bərabər miqdarda güləb qatılıb sıyıq hazırlanır. Bu məhləmi gözə sürdükdə gözdə əmələ gələn bütün xəstəlikləri müalicə edir. "Qızılgözü" almasının içərisini oyub oraya bir neçə zəfəran teli qoyun. Bir sutkadan sonra hər 3 saatdan bir qapağı açılmaqla iyləmək yaddaşı möhkəmləndirir, beyni qidalandırır, baş ağrılarını kəsir və əhval-ruhiyyəni yaxşılaşdırır.

BAŞ REDAKTOR
Rasif İman oğlu
TAHİROV

ÜNVANIMIZ:
AZ 1003, Bakı şəhəri,
Xanlar küçəsi, 22
TELEFONLARIMIZ
Baş redaktor
(050) 670-33-76,
Redaktor
(070) 252-39-02

Qəzetin təsisçisi
"Azərbaycan
Xəzər Dəniz
Gəmiçiliyi"
Qapalı Səhmdar
Cəmiyyətidir

Qəzet "Dəniz"
qəzetinin kompyuter
mərkəzində yığılmış,
səhifələnməmiş və
"OL" MMC-də
çap olunmuşdur

Şəhadətnamə 271
Sayı 2000
Sifariş 87